

možný, tak na druhé straně vadí přívozu, ježto zdražuje ceny přivážených tovarů; také by země nesměla býti do ciziny značněji zadlužena, poněvadž i při platech úrokových do ciziny zvyšuje se mimořádně toto břemeno úrokové, ježto jde-li na příklad o výpůjčky státní, musí stát dávat si platiti od svých příslušníků vysoké daně v penězích papírových, aby jimi uhradil úroky do ciziny, splatné ve zlatě. Konečně jest v zemích pokročilejších za dnešních poměrů velmi nesnadno udržeti jiné rozpětí mezi cenami a mzdami, placenými penězi papírovými, a platy ve zlatě konanými, než odpovídá platnému disažiu: jednak přesunují se tyto účinky za dnešních živých styků tržebních velmi rychle s peněz na zboží a naopak, jednak jsou dnes všechny vrstvy obyvatelstva o cenách zboží i stavu trhu peněz poměrně dobře informovány a také dosti organisovány, aby dovedly si vymoci po případě nápravy. Tím spíše jsou však zpraveni o poměrech valutových zahraniční odběratelé a hledí využítkovati poměrů i pro sebe, vynucující si ceny nižší se zřetelem na disažiu valuty v zemi, odkud zboží dovážejí.

Časem se tedy vždy ceny zahraničního trhu vývozního i ceny domácí přivážených tovarů a později ceny všech statků i mzdy tak upravují, že zarovnají a odčiní vliv disažia valutového, a vývozcům zbývají spíše již jen náhodné zisky, které vzniknou dalším poklesem disažia mezi dobou prodeje do ciziny a dobou zpeněžení jejich pohledávky vůči cizině, ale ovšem mají vývozcí zároveň i nebezpečí konjunkturní ztráty na valutě, poklesne-li disažiu domácí měny. Čím jest země pokročilejší a vnitřní i vnější její styky tržební živější a hospodářské, finanční a úvěrové poměry upravenější, tím rychleji reagují ceny na domácích trzích i ceny exportní na každou změnu disažia, a tím ustálenější jest její valuta, byť i valuta pokleslá, a nemůže vývozce spoléhati ani na zmíněné konjunkturní zisky menších dočasných poklesů kursu valuty, nebo dovozce na vzestup valuty. Tím vysvětluje se obrát v novější době v názorech na vliv pokleslé měny na vnější tržbu a úsilí i vývozních států po ustálení valuty.

IV. Obchodní smlouvy.

S rostoucím vývojem mezinárodních styků obchodních stala se nutnou úprava a ochrana styků těch mezi jednotlivými státy. Uzavírány za tím účelem velmi záhy mezi jednotlivými státy zvláštní „obchodní smlouvy“. Ve středověku a v ranném novověku až do konce století 17. upravovalo se jimi spíše mezinárodní právo soukromé a jakési mezinárodní živnostenské právo: zabezpečoval se volný pohyb a ochrana příslušníkům druhých států ve státě domácím, aby tu mohli obchodovati, stavěli se v té příčině na roveň s domácími obyvateli, po případě poskytovala se jim i přednost před domácími obyvateli. (Ve styku se státy východoasijskými uzavírají se smlouvy tohoto způsobu dosud a činí se cizincům přístupny často i jen jednotlivé přístavy a města obchodní. Čína otevřela cizincům prvé čtyři přístavy teprve mírem Nankingským z 29. srp. 1842; nyní je celkem „otevřených“ měst a přístavů

43. V Japonsku jsou jen větší přístavy „otevřeny“ a závisí na obrazech do-
pravy lodní, aby přístav zůstal volný. Rovněž v Korei jsou jen
některé přístavy volny.)

Někdy dána i příslušníkům některého cizího státu výsada, opatřovati
v zemi obchodní styky se státy ostatními.

Podobné smlouvy uzavírali evropští panovníci s národy východními,
hlavně s Tureckem, v století 16. a v stoletích dalších často a vymíňovali
si v nich různé jednostranné ústupky (*k a p i t a t u l a r i a, k a p i t u l a c e*),
jako: snížení cel dovozních, exterritorialitu svým konsulům a právo,
aby příslušníci jejich zemí nebyli souzeni úřady tureckými, nýbrž konsuly
a pod. Zvláště významna byla smlouva francouzsko-turecká z r. 1535,
jíž ustanoveno, že veškerý námořský obchod evropského Turecka má
opatřovati vlajka francouzská. Jiná význačná smlouva podobného ob-
sahu byla učiněna r. 1713 mezi Anglií a Španělskem (*assiento* traktát);
dána jí anglické Jihomořské společnosti výsada, aby směla vyvézt z
španělské jižní Ameriky každý rok lodní náklad 500 tun zboží do
Evropy, dopraví-li každý rok do španělských osad jihoamerických
4800 černochů na prodej; tohoto práva dovedla Anglie velmi účinně vy-
užití a zneužití, až se zmocnila sama všeho obchodu jihoamerického
na úkor obchodu Španělska.

Později nabývají obchodní smlouvy ostřejšího rázu národohospo-
dářského; zvláště úprava otázek celních stala se nejpodstatnějším jejich
obsahem, a v novější době jsou smlouvy obchodní důležitým nástrojem
vnější obchodní politiky států, přizpůsobující se jejím proudům a
cílům.

Merkantilisté považovali obchodní smlouvy za vhodný prostředek,
kterým lze získati pro domácí zemi ve styku s cizinou velikých výhod.
Známý kameralista *J u s t i* dokonce praví, že je třeba hleděti tu soka
přelstíti, a považuje tedy obchodní smlouvy za pozitivní prostředek
ochranářské politiky. Výmluvným svědectvím tohoto stanoviska
jsou i názory, jež byly pronášeny o t. ř. smlouvě *M e t h u e n o v ě*
Anglie s Portugalskem z r. 1703, nazvané tak dle anglického vyjedna-
vače jejího. Vznikl totiž velmi prudký a dlouhý spor mezi dvěma tábory
theoretiků národohospodářských o to, zda ochranářská tato smlouva
byla výhodna Portugalsku či Anglii. Angličtí *S m i t h i a n i s t ě* hájili
ve smyslu svých zásad názor, že nebyla pro Anglii výhodna, a dodnes
má tento náhled v Anglii vrch, kdežto francouzští *G o u r n a y o v c i*
byli mínění opačného.*) Ale přes to znamená užívání obchodních smluv
v tomto období veliký obrat od dosavadní politiky naprosté prohibice.
Hospodářští liberalisté byli ze zásady, jak samozřejmo, proti smlouvám
obchodním, ježto zavrhovali jakékoli vměšování se státu do soukromo-
hospodářských poměrů. Ale toto odmítavé stanovisko nedalo se udržeti,
a nejstarší obchodní smlouva v duchu svobody tržby, anglo-francouz-

*) *A. Smith* pojal tuto smlouvu doslovně do svého díla „*Inquiry . . .*“. Smlouva
má pouze tři stručné články: Portugalsko povolilo anglickým vlněným tovarům
na vždy dovozní clo, jež druhdy před zavedením prohibice platilo, totiž 23%, kdežto
dovoz jejich z ostatních zemí zůstal zakázán, Anglie pak snížila clo z portugalských
vín na dvě třetiny sazby placené z dovážených vín francouzských.

ská smlouva E d e n o v a, je ze 26. září 1786, tedy z doby rozkvětu teorii hospodářského liberalismu; že byla učiněna v duchu liberálním, o tom výmluvně svědčí na tehdejší doby neobyčejné snížení smluvních cel na 10—15% hodnoty. Zvláště však nedalo se držeti odmítavé stanovisko vůči smlouvám obchodním po letech 1850., kdy usnadněním a neobyčejným zmohutněním mezinárodních styků obchodních vzrostla náhle soutěž jednotlivých zemí na světovém trhu a ve vzájemných stycích, ale na druhé straně hospodářská vyspělost v jednotlivých oborech hospodářských i hospodářská síla jejich byly velmi nestejně. Ponenáhly přechod připraven byl kompromisním návrhem theoretiků hospodářského liberalismu, že i hospodářské smlouvy jsou jako ochranná cla výchovným prostředkem k liberalismu, až smlouvou anglicko-francouzskou z 23. led. 1860 (platnou od 1. října 1861), která uzavřena byla s anglické strany přičiněním známého liberalisty C o b d e n a, nastal další vývoj v tomto směru a tvrdilo se, že obchodní smlouvy jsou podpůrným prostředkem pro svobodnou tržbu.*) Ostatně praví se vskutku ve smlouvách z té doby obyčejně, že si smluvní státy zabezpečují druh druhu „svobodu tržby“ (liberté de commerce, freedom of commerce), čímž se míní, že místo dosavadní prohibice nastoupí smluvní celní tarif, hlavně jen se cly finančními, a v podstatě v o l n ý p ř í s t u p z b o ž í na trhy v cizině; kdežto krajní křídlo hospodářských liberalistů ze starší doby, zvláště manchesterism, ztotožňovalo liberálnost s pouhou svobodou celní a dávkovou, tedy s t. ř. „immunité“ (O n c k e n).***) Tím se vysvětluje, že i státy na výsost ochrannářské, jako Rusko a Španěly, užívají v tehdejších obchodních smlouvách obratu: smluvním státům zabezpečuje se „úplná svoboda obchodu“***)

*) Y. G u y o t praví v tomto smyslu, že obchodní smlouvy jsou „strašáková hlídači proti fantasiím ochrannářským“. Rovněž M a c q u a r t (v Guyotově a R a f a l o v i c h o v ě „Dictionnaire du Commerce“) pochvaluje u smluv obchodních, že se jimi stabilisují poměry tržby ve styku s cizinou, zabraňuje se jimi zvyšování sazeb celních a zůstávají pro budoucno po dobu platnosti smluv volné pole jen snižování sazeb; obchodní smlouvy jsou v tomto směru výhodnější než celní unie, poněvadž z těch může se po případě státi i ochrannářská koalice, kdežto obchodní smlouvy jsou prý každým způsobem krokem k svobodě tržby. Radikálnější liberalisté (Boiteau) vytýkali však, že toto jakési polovičaté stanovisko vůči obchodním smlouvám jest „kompromissem s omylem“; ostatně i Macquart tvrdil, že obchodní smlouvy jsou založeny na p ř e d s u d k u r e c i p r o c i t y, ježto si neuvědomujeme jasně, že cizí země, jež kupují zboží v těch nebo oněch zemích, nečiní tak, aby prospěly těmto zemím, nýbrž s o b ě a nakupují tam tedy jen tenkrát, když cizí země povolí jim navzájem nějaké ústupky pro vývoz jejich zboží.

**) Táž nejasnost o významu slov „svoboda tržby“ panovala i v starší literatuře: v 17. století mínila se jí „volnost vyvážeti drahé kovy“, nebo jindy „právo obchodovati, aniž by bylo nutno býti členem privilegované společnosti“, v 18. století pak značí (v Irsku) „volnost vývozu“; také se však již užívalo názvu svoboda tržby v uvedeném smyslu manchesterském pro soustavu, v níž nebylo ani dovozních, ani vývozních cel. (Bastable, The theory, str. 128). — Manchesterská škola užívala pro „svobodu tržby“ výrazu freetrade (libre échange).

***) V novějších obchodních smlouvách bývá otázka, co se míní svobodou obchodu, podrobně vyřešena. Ve smlouvě Rakouska-Uherska s Itálií z r. 1906 stanoví v této příčině čl. 1.: „Mezi příslušníky obou stran smlouvy uzavírajících bude vládnouti úplná svoboda obchodu a plavby; budou se tedy moci usazovati dle svobodné volby v území druhé smluvní strany a nebudou platiti za provoz svých obchodních a prů-

Nepřekvapuje tudíž, že i oba státy, Anglie a Francie, zmíněnou smlouvu z r. 1860 uzavírající, rozuměly liberalismu každý po svém způsobu a různě jej uplatňovaly. Kdežto Anglie měla cíl, postupně průmyslová cla vůbec odstraniti a ponechati jen nemnohá cla finanční na požitaviny, a každé snížení cel chtěla poskytnouti i všem ostatním cizím státům, aniž by od nich žádala nějaké kompenzace; Francie ponechala vůči nesmluvním státům nadále v platnosti dosavadní prohibiční tarif jako tarif generální, a státům smluvním poskytovala úlev celních poměrně nepřilíš značných, zláště u tovarů, sniživši clo při nich zprvu na 30% ceny, od 1. říj. 1864 pak měla tato cla býti snížena na 25%.

Dle tohoto vzoru uzavíraly i jiné státy evropské v letech 1860. až 1880. s Francií a s Anglií smlouvy v podstatě v duchu liberálném, tak že se vytvořila jakási celní jednota zemí západoevropských, jež si mezi sebou povolily nižší celní tarify smluvní, kdežto vůči státům ostatním užívalo se vyššího tarifu autonomního.

Ale od začátku let 1880. počala pronikati stále zřejměji při uzavírání smluv tendence ochránářská a smlouvy obchodní přešly do služeb této politiky; byly tu smluvní sazby při každé nové obnově smluv zvyšovány, a smlouvy obchodní stávaly se spíše přípravou a pomůckou tužšího ochránářství a nikoli přechodem k svobodě tržby, jak se jim dříve za účel kladlo. Ba po r. 1879 a zvláště po r. 1892 zdálo se, že bude význam smluv obchodních upadati a nastane opět směr autonomní politiky celní. R. 1879 provedl totiž Bismarck náhlý obrat v politice hospodářské a nečinil se sousedními státy obchodních smluv, chtěje uzavřením spolkových zemí německých vůči cizím státům utužiti i jejich hospodářskou jednotu; mimo to chtěl se tímto způsobem nepřímo zbaviti závazku, který Německu ukládal čl. XI. míru Frankfurtského,

myslových podniků, ať jsou v přístavech, městech nebo na jiných místech příslušných území trvale osedlí, nebo se tam jen přechodně zdržují, jiných nebo vyšších daní, dávek nebo jiných jakkoli pojmenovaných platů než ty, které od domácích příslušníků jsou vybírány; práv, privilegií osvobození, immunit a jiných výhod jakéhokoli způsobu, jichž v záležitostech obchodních a průmyslových užívají příslušníci jedné smluvní strany, budou účastní i příslušníci druhé strany". A čl. 2. a 3. stanoví dále: že se nebudou uvalovati daně a dávky na obchodníky, továrníky a živnostníky druhého smluvního státu, kteří buď sami v druhém státě cestují, neb jejichž agenti tam cestují, aby obstarali nákupy nebo vyhledávali zakázky, ať se tak děje pomocí vzorků či bez nich; rovněž při návštěvě trhů za účelem odbytu zboží nebo vlastních výrobků že panuje úplná rovnost, a také od povozníků a plavebních podniků, jež prostředkují dopravu mezi dvěma smluvními územími, že nebude se žádati v druhém smluvním státě živnostní daň. Dále ustanovuje čl. 4., že nepodléhají příslušníci smluvního státu v druhém státě povinnostem vojenským, ani osobním dávkám z této příčiny vybíraným, a konečně čl. 5., že mohou obchod své spravovati osobně nebo svými zástupci, že budou míti úplnou svobodu při uzavírání nákupů a prodejů, při stanovění cen obchodních předmětů i ve všech svých obchodních opatřeních, přizpůsobující se ovšem platným zákonným celním a monopolním předpisům; že budou míti svobodný a snadný přístup k soudům všech instancí a jurisdikcí, aby tu mohli žaloby podávati a se brániti, že budou moci za tím účelem svobodně voliti své zástupce, i že budou obecně ve stycích se soudy požívatí týchž práv a privilegií jako domácí příslušníci. (O plné rovnosti příslušníků obou států při nabývání movitého i nemovitého majetku v druhém státě smluvním, jakož i o disposici s ním, i o paritě při vyměřování poplatků při tom učiněna mezi Rakousko-Uherskem a Itálií zároveň se smlouvou obchodní smlouva samostatná, č. 46 ř. z.)

že Německo poskytne Francii mlčky všech výhod celních, jež smlouvami obchodními povoluje nebo povolí Anglii, Belgii, Nizozemí, Švýcarsku, Rakousko-Uhersku nebo Rusku, kdežto Německu naopak výhoda levnějších smluvních sazeb francouzských, pokud Francie obchodní smlouvy s jinými státy uzavírala, i nadále zůstala. Francie pak odpověděla r. 1892 opatřením novým, kterým rovněž obchodní smlouvy měly býti zatlačeny do pozadí: obnovila totiž dosavadních obchodních smluv a vydala 11. ledna 1892 autonomní dvojitý tarif celní; nových speciálních smluv celních pak již neuzavírala, nýbrž jen jakési smlouvy povšechné na základě sazeb tarifu minimum, poměrně vysokých, jež ovšem platily i pro Německo.

Dvojitý tarif zaveden byl ve Francii sice po Španělsku, kde byl vydán zákonem z 11. července 1877, ale původní myšlenka je Mélinova, který již od r. 1872 se o ni zasazoval. Pohnutkou pro změnu techniky politiky celní byl ostatně nejen zřetel na Německo, ale i na poměry vůbec, ježto se sazby celní téměř již vlivem smluv obchodních a jejich doložky o největších výhodách vymykaly Francii a obdobně i ostatním státům z ruky. Dvojitý tarif měl býti jakési opatření kompromissní: na jedné straně neměly se již uzavíratí obchodní smlouvy s podrobnými sazbami celními, ale mělo se přece jen vyjítí smluvním státům vstříc slevami poskytnutými sazbami tarifu minimum, a u t o n o m n ě stanovenými. Choval v sobě však přece jen jakýsi osten proti smlouvám obchodním a dílem i náběh k utuženějšímu ochranářství — na příklad u obilí a mouky měl jen sazby generální — proto vyvolal ve sněmovně částečný odpor u přívrženců svobodné tržby. Ale ani uzavírání smluv dle nového dvojitého tarifu nešlo tak hladce, jak se ve Francii domnívali. Již v návrhu na smlouvu se Švýcarskem z 23. července 1892 povolovaly se Švýcarsku ústupky se sazeb minimálních při 55 položkách; však francouzský parlament tohoto návrhu neschválil a vznikla celní válka mezi oběma státy, jež teprve v červenci r. 1895 byla ukončena. Leč i tu musily se Švýcarsku učiniti některé ústupky v sazbách minimálních a byl za tím účelem tarif tento zákonem z 15. srpna 1895 změněn. Tím ovšem prolomena byla hlavní zásada tarifu dvojitého, a nejen že tarif minimální nezástal tarifem autonomně stanoveným, ale nezástal ani tarifem minimálním.

Rovněž ve smlouvách z r. 1899 a dalších let učiněny různé úchytky od tarifu minimálního: Itálii nepovoleny pro dovoz hedvábí a zboží hedvábného (pol. 27, 379—381 a 459) sazby minimální, Číně, Brazílii, Kanadě a jiným zámořským zemím povoleny sazby minimální jen pro některé zboží koloniální, Unii severoamerické povoleny (25. břez. 1910) u některých položek sazby minimální, u jiných sazby maximální starší, nezvýšené (z r. 1892), u ostatních pak platí sazby nové maximální z r. 1910. Ale nový tarif francouzský z 29. března 1910 jest přes to opět tarifem dvojitým; sazby jeho jsou v mnohých položkách vůči dosavadnímu stavu zvýšeny.

Podobně utvářily se poměry ve Španělsku.

I Španěly musily totiž ve smlouvě, kterou s Francií 6. února 1882 uzavřely, chtějíce využití tehdejších příznivých poměrů pro vývoz svého vína do Francie, phylloxerou krutě postižené, snížití na 90 důležitých

sazeb celních pod cla minimálná. V dalším vydání dvojitého tarifu z 6. června 1886 byla většina sazeb minimálných vlastně sazby dosa-
vadními smlouvami povolené a vázané,*) nebyly to tedy v pravém
slova smyslu autonomní sazby minimálné, a i pak musily Španěly v dal-
ších smlouvách s Německem, Belgií, Itálií, Švédskem a Norskem a se
Švýcarskem nových slev s těchto sazeb povolovati. Poměry se stá-
valy tímto způsobem neudržitelné. Vydán proto 1. led. 1892 nový
celní dvojitý tarif, když byly dosavadní smlouvy k 1. únoru 1892 vy-
pověděny, a stanoveno, že se v nových smlouvách nebude povolovati
doložka o největších výhodách. Tím dotčena byla přímo otázka, která
tvořila jakési zastřené pozadí účelu zavádění dvojitých tarifů, že tarify
tyto měly nebo mohly býti zbrání proti doložce o největších výhodách,
jak dosud byla povolována, totiž tak, že všechny výhody jednotli-
vými smlouvami povolené platily bez jakékoli kompenzace pro všechny
smluvní státy ostatní, a nebylo možno smlouvami využítkovati zvlášť-
ních poměrů výrobních a tržebních ve vzájemném styku j e d n o t l i-
v ý c h států mezi sebou. Neboť činila-li některá země smlouvy s vý-
značnějšími pro ni zeměmi i s doložkou o největších výhodách, jak bylo
všeobecně zvykem, pak musila hleděti, aby smluvní sazby celní byly
stanoveny se zřetelem na všechny tyto země a ne jen na tu neb onu
zemí, a ač by tu neb jinde ve styku s jednou zemí byla mohla učiniti
ústupky, aby získala od ní výhod na jiné straně, nemohla tak učiniti
se zřetelem na země jiné. Musila si tedy každá země stanoviti vskutku
již předem úplný tarif sazeb smluvních, jak asi po uzavření smluv se
všemi důležitějšími státy si jej přála, a jen v jeho rámci mohla činiti
ústupky, což tedy vskutku odpovídá v podstatě zařízení tarifu dvoji-
tého: maximálného a minimálného. Proto také asi vyskytl se návrh,
aby nebyly minimálné sazby uveřejněny, nýbrž tvořily jen tajnou ja-
kousi instrukci pro vyjednavče smluv celních; ale tento postup by
instituci dvojitého tarifu zvrátil, neboť mez, po kterou při vyjedná-
vání smluv hodlá země ústupky celní s tarifu maximálného činiti, jest
zajisté vždy předem potají naznačena, i když se smlouvy uzavírají jen
na základě jednotného tarifu autonomního. Leč Španělsko ani r. 1892 se
svým stanoviskem neprorazilo. Tržební styky jeho s cizinou se po vypršení
smluv velmi zhoršily, s Německem nastala dokonce celní válka, a nové
podrobné smlouvy uzavřeny byly jen se Švýcarskem (13. července 1892),
s Norskem a Švédskem a s Nizozemím, kdežto s ostatními zeměmi mu-
sila se učiniti jen smlouva o největších výhodách na základě tarifu se
smluvními sazbami těmto třem státům povolenými. Přes to zůstalo však
Španělsko, vydávajíc nový celní tarif, platný od 1. července 1906, i na-
dále věrno zásadě tarifu maximálného a minimálného jako Francie.

Také v R u s k u zavedli od 20. července (1. srp.) 1893 dle vzoru
Francie dvojitý tarif maximálný a minimálný. Ale účel jeho byl spíše,
aby se uzavírání obchodních smluv podporovalo a na zúčastněných
státech téměř vymáhalo; mělyť sazby maximálné spíše povahu

*) Vázané celní sazby jsou sazby, jež se stát zavázal po dobu platnosti smlouvy
nezvyšovati. (Viz o nich na str. 148.)

cel donucovacích, jsouce stanoveny procentní přírážkou nad cla minimální (30%ní hlavně u tovarů, 20%ní u polotovarů, kdežto suroviny nebyly vůbec do tarifu maximálního pojaty). Na druhé straně měla myšlenka stanovení autonomních sazeb minimálních jako základu pro příští smlouvy i pozadí ochranné; byly totiž tyto sazby tytéž, jako byly dosavadní sazby smluvní různým státům povolené, a měl tarif minimální předem odbýti nové požadavky států na další snížení platných cel smluvních. Ale ani Rusko nemohlo tohoto svého stanoviska uhájiti a musilo již v prvých smlouvách nově uzavíraných s Francií a Německem povolití ústupky s cel minimálních, jež pak platily i pro ostatní státy smluvní na základě doložky o největších výhodách. Tím vznikl nový tarif smluvní, a mělo pak tedy Rusko tři tarify: smluvní, se sazbami nejnižšími, dále minimální a konečně maximální, který pak nabyl vskutku jen povahy tarifu odvetného. Tyto poměry byly zbytečně komplikované; proto nový tarif celní z 13. června (st. sl.) 1903 nebyl již vydán jako dvojitý, nýbrž jako jednotný, generální, a vedle něho platil tarif smluvní se sazbami, jak smlouvami s Francií, Německem a Rakousko-Uherskem byly povoleny.

Za obdobných poměrů zaveden byl dvojitý tarif v N o r s k u ze 7. srp. 1897 a 25. dubna 1903. Vyšel sice také z popudu ochrannářského, ale sazby minimální jsou tu pravidlem i vůči státům, s nimiž není smluv, kdežto sazby maximální platí jako cla odvetná a zavádějí se jen výjimečně královským dekretem.

Také Ř e c k o nemohlo svého dvojitého tarifu z 30. pros. (st. sl.) 1892 nadlouho udržeti v původním znění a musilo některé jeho sazby změnití na sazby nižší, sjednané smlouvami s Belgií a Německem. Sazby tarifu minimálního s těmito změnami platí pro státy smluvní a pro státy, kterým byla Řeckem tato výhoda jednostranně povolena, ale u některých druhů zboží tarif minimální sazeb nemá a pak vylívají se vůbec sazbami tarifu maximálního.

Jinaký poměrův základ má dvojitý tarif P a y n e - A l d r i c h ů v, r. 1909 ve Spojených státech zavedený. Sazby generálního tarifu platí totiž jako minimální, jichž se užívá jako celku vůči státům, s nimiž platí smlouvy o největších výhodách nebo smlouvy podrobné (jako s Francií z 25. března 1910), kdežto vůči ostatním státům se sazby zvyšují o 25%. Tohoto stanoviska dovedly dosud Spojené státy důsledně dodržeti.

Dobře se osvědčil tarif maximální a minimální v B r a z i l i i, od 1. března 1900 zavedený. Byl vydán pod nátlakem Spojených států severoamerických, jež slíbily Brazílii, že sníží dovozní clo na kávu, budou-li dovozní cla na zboží z Unie dovážené rovněž snížena. Brazílie výzvě vyhověla vydáním tarifu dvojitého a užila ho pak i jako prostředku, kterým si vynutila snížení cen na kávu i ve Francii a Itálii.

Také nový celní tarif S r b s k a z 31. břez. (st. sl.) 1904 a Č e r n é H o r y z 15./28. led. 1905 je dvojitý. Minimální sazby srbského tarifu jsou sazby smluvní, jež byly dosavadními smlouvami s různými státy ustanoveny. Další ústupky od sazeb maximálních, jež se při obnově smluv v příštích letech smějí nejvýše povolití, určeny byly uvedeným

celním zákonem nejvýš na 40% sazeb maximálních, u zemědělského nářadí, surovin a polotovarů na 60%, u vývozních cel z odpadků i přes 60%; nové tyto ústupky smí stanoviti vláda na návrh ministra financí v dohodě se zvláštní 5člennou kommissí parlamentní, a musí býti královským úkazem uveřejněny v úředních novinách.

Částečný dvojí tarif, totiž jen u obilí a sladu, zavedlo Německo zákonem z 5. prosince 1902, chtějíc jím předem uklidniti zemědělce se zřetelem na nastávající obnovy smluv s Ruskem a Rakousko-Uherskem, kteří se domáhali zvýšení smluvních cel vůči těmto státům. Tyto minimální sazby svůj úkol v tomto směru vykonaly.

Podobně zavedlo i Rakousko-Uhersko v celním autonomním tarifu z 13. února 1906 dvojí sazby na obilí. I tu šlo o zajištění zvýšení sazeb vůči státům do Rakousko-Uherska obilí vyvázejícím. (Čl. II. uvedeného celního zákona praví totiž výslovně, že nesmějí býti cla na obilí smluvně snížena pod ustanovené sazby [minimální]: u pšenice K 6·30, u žita 5·80, u ječmene 2·80, u ovsu 4·80, u kukuřice 2·80 [za 100 kg]. Rozpětí mezi sazbami maximálními a minimálními jest K 1·20; sazby minimální byly přijaty v dalších smlouvách jako smluvní.)

O výhodnosti nebo nevýhodnosti tarifu maximálního a minimálního je dosud spor. Zvláště se proti uváděným výhodám dvojitého tarifu jako podkladu jednání o smlouvách obchodních namítá, že se souperi jednání spíše usnadňuje, je-li mu předem známo, kterého snížení sazeb může docílit. Ale přes to považují jej mnozí dosud i po nabytých zkušenostech, že se často musily minimální sazby dodatečně změnit, za výhodný. Dilem prý tvoří sazby minimální přece jen ochranu proti přílišnému vymáhání nižších sazeb v jednáních o smlouvě obchodní, a domácí producenti mohou se téměř spolehnouti, že nebudou smluvní cla ani nově sjednávány smlouvami snížena pod tuto úroveň, čímž se docílí větší stability v poměrech podnikatelských, zvláště když sazby minimální mohou býti jen zákonem měněny; dilem poskytují prý dvojité tarify sborům zákonodárným více vlivu na smlouvy obchodní, umožňují jim předem, aby své zásady uplatnily, kdežto jinak bývají obyčejně nuceny přijmouti předložené ujednané návrhy smluv mezi správami států beze změny, poněvadž by v opačném případě nastati musilo nové vyjednávání a zodpovědnost za tento průtah nebo po případě i za zmar vyjednávání nikdo nechce vzít na svá bedra.*) —

Ale svrchu dotčená Bismarckova politika odporu proti obchodním smlouvám, r. 1879 zahájená, ztroskotala; hrozilo Německu úplné hospo-

*) Z téhož důvodu horlí se proti zákonům [Sperrgesetze, loi du cadenas], kterými se zmocňuje vláda, aby směla se usnísti, že podané návrhy celních tarifů sborům zákonodárným nabývají ihned provisorní platnosti, a znemožnila se tak spekulace na změnách sazeb celních založená za doby projednávání těchto návrhů sbory zákonodárnými. Ostatně mají tato opatření i tu nevýhodu, že zavádějí velikou nejistotu v poměry celní, ježto mohou autonomní sazby celní, dosud platné, každé chvíle náhle býti změněny. Zákony tohoto druhu byly vydány ve Francii [jen pro některé požívající], v Řecku, Španělech. V Itálii, Anglii, u nás i jinde dávají se v podobných případech cestou jinou; vláda provede okamžitou změnu sazeb celních nařízením, a dá si je dodatečně parlamentně schváliti. —

dárské osamocení. Nástupce Bismarckův Caprivi byl nucen uzavřít r. 1892 nové smlouvy obchodní se řadou států evropských, s platností vesměs na 12 let od 1. února 1892 počínajíc, totiž s Rakousko-Uherskem, Itálií, Švýcarskem a Belgií, dále se Srbskem a Rumunskem, r. 1894 pak s Ruskem. Smlouvy tyto byly r. 1906 obnoveny s platností do konce r. 1917 a znamenají další pošin ve směru ochranářském.

Také příští vývoj poměrů obchodněpolitických bude se díti v budoucích letech, jak se zdá, dále ve znamení ochranářských smluv obchodních. Smlouvy tyto budou asi čím dál více míti povahu smluv kolektivních, totiž v hlavních rysech pro řadu států platících, jež tímto způsobem tvořiti budou větší hospodářské celky; neboť stálý vzrůst obchodních styků mezi jednotlivými sousedními státy středo-evropskými, západoevropskými a veškerého kontinentu evropského, po případě dvou jeho politicky protiběžných velkých oblastí, i zámoří téměř si vynucuje jednotnější a do jisté míry společnou úpravu poměrů hospodářských. Tento proud projevoval se již před světovou válkou občasným voláním po hospodářské jednotě států středoevropských, jakož i v Anglii tužbami imperialistů po těsnějším hospodářském přimknutí kolonií k zemím mateřským, v Americe pak heslem panamerikanismu. Ale že by došlo k tužšímu hospodářskému sjednocení mezi některými většími státy, zvláště k úplné celní jednotě mezi Německem a Rakousko-Uherskem, po němž sem tam Němci z říše i Němci v Rakousku spíše ze zřetelů politických volají, sotva lze očekávati. Takovéto užší spojení v jednotný celek může býti výhodno buď u zemí, jejichž produkce je povahy rozdílné, tak že jedna druhou v určitém směru zásobuje, tedy země agrární a země průmyslové, anebo u dvou zemí, jež jsou téže povahy hospodářské, ale jsou obě asi stejně buď průmyslové nebo agrárně vyvinuty, tak že nemusí se obávati vzájemné soutěže, po případě jejichž sama přirozená poloha vylučuje v určitých odbytích soutěž země druhé. Všech těchto předpokladů u Rakousko-Uherska ve srovnání s Německem však není. (Srovn. str. 169 a 240.) Ale není jich ani u Francie a Itálie navzájem nebo ve srovnání s Anglií. Pro těsnější hospodářské spojení Ruska s Francií nebo Anglií by tu sice základní předpoklady byly, leč vadí zase přílišná celková různost hospodářského jejich vývoje a přílišná různost v proudech a cílech jejich obchodní politiky vůbec. Dospěje se proto v obchodní dohodě i mezi těmito čtyřmi uvedenými státy sotva dále než k nějaké rámcové kolektivní smlouvě.

Ale ač na jedné straně uplatňují se již od delší doby rostoucí měrou snahy vytvořiti na podkladě smluv, v celkových intencích souhlasných, větší oblasti hospodářské, jež by vůči ostatním nesmluvním územím vystupovaly jako jednotný celek, přece na druhé straně proniká ve smlouvách stále větší specialisace položek a sazeb celních, z níž je patrné, že hledí jednotlivé státy přece jen upravití poměry tak, aby pokud možná ony vůči druhým získávaly. Nedá se tedy ani dnes tvrditi, že by obchodní smlouvy byly uzavírány v duchu upřímně míněné naprosté vzájemné reciprocity nebo parity, naopak, ochranářské smlouvy obchodní zůstávají i dnes výbojnou zbraní jako bývaly, ba stávají se spíše zbraní rafinovanější, na niž je třeba míti větší

pozor.*) Vždyť v každé smlouvě, i té nejjasnější, dají se nalézt slabiny, jichž lze snadno zneužít. Pověstným stal se v tomto směru zákaz dovozu dobytka pro nakažlivé nemoci v zemi vývozní; také jiných zákazů dovozu nebo průvozu zboží bývá často zneužíváno, jak jsme se již věci stručně (na str. 69) byli dotkli. Poměry staly se nesnesitelný tou měrou, že se musí státy navzájem bránit proti zneužívání podobných „zdravotních a policejních“ opatření buď zvláštními speciálními smlouvami (srovnaj smlouvy o opatřeních proti šíření nakažlivých dobytčích nemocí Rakousko-Uherska s Německem z 25. led. 1905, č. 25 ř. z., s Itálií z 11. ún. 1905, č. 45 ř. z., se Švýcarskem z 9. břez. 1906, č. 157 ř. z.), aneb hledí již ve hlavních smlouvách a v celních zákonech nejpřesněji stanoviti podmínky, kdy se smí uvedených výjimečných opatření užít, a uvádějí podrobné výčty předmětů, jichž se opatření ta týkají. (V čl. 5. smlouvy Rakousko-Uherska s Německem z r. 1905 vytčeno mimo některá podrobná ustanovení v tomto směru povšečně, že se má pokud možná nejméně překážeti průvozu zbraní, střeliva a výbušných látek, jakož i věcí, jež tvoří v průvozní zemi předmět státního monopolu, i že si mají oba smluvní státy sdělovati v této příčině vydané zákazy a učiněná omezení ve vzájemném dovozu, vývozu a průvozu.***)

Že by podobných třecích ploch ani pak nebylo, kdyby se utvořily větší hospodářské svazy států, je zřejmo; spíše naopak, čím více by se vzájemné styky těchto seskupených zemí prohlubovaly, tím více by se vynořovalo podrobných otázek, jež by vyžadovaly úpravy vzájemnou dohodou, a rovněž pro styk s ostatními zeměmi nsvazovými bylo by třeba ještě větší měrou než dosud vedle společné kolektivní smlouvy řady smluv vedlejších, podrobnějších. Bude se tedy technika obchodní politiky každým způsobem, ať již dojde na utvoření větších celků hospodářských nebo ne, vyvíjeti asi i nadále ve stopách rostoucí specialisace smluv obchodních a sazeb celních.

Stane se tu pak asi záhy ještě naléhavější než dosud otázka, které stanovisko zaujati k doložce o největších výhodách, jež nyní téměř do všech podrobných obchodních smluv se připojuje a tendenci specialisace smluv obchodních nadobro křídí a znemožňuje. Doložka ta má původ ve zmíněných smlouvách či kapitulacích evropských států

*) Někdy stanoví se sazby generálně úmyslně velmi vysoké jen za tím účelem, aby se čelilo přílišnému snížení cel smluvních. K a i z l nazývá je v stručném náčrtku Politiky tržební svých litografií universitních přednášek o „Vědě správné“ z r. 1890—91 cly n e g o c i a č n í m i.

**) Dle příl. C k § 18. prováděcího nařízení cel. zákona našeho z r. 1906 týkají se zákazy dovozu a průvozu těchto předmětů: a) z ohledů zdravotních: jedů, umělých sladiv, některých zvířat a zvířecích produktů, některých rostlin (zvl. révy vinné, aby se čelilo nákaze révokazu), některých potravin a poživatin a různých „zdravotních“ přípravků a přístrojů buď bezcenných, nebo zdraví škodlivých; b) ze zřetelů bezpečnostních: zbraní a jejich součástí, střelných a třaskavých hmot a látek výbušných, minerálních olejů; c) z jiných veřejných ohledů: zakázaných nebo z poštovní dopravy vyloučených tiskovin, zakázaných cizozemských losů, zlatého a stříbrného zboží, jež neobsahuje nejmenší množství drahého kovu, stanovené zákony z 26. květ. r. 1866, č. 75 ř. z., a z 23. květ. 1875, č. 80 ř. z., anebo jest vyrobeno způsobem těmto zákonům odporujícím (srov. vysvětlivky k tč. XLIII.), dále mincím podobných hráček a známek a papírových míšek s napodobeninami běžných tuzemských nebo cizozemských papírových peněz.

s Tureckem stol. 16. a 17.)* Byla tu jednostranně závazna, ježto Turecko obdobných výhod od smluvních států nežádalo. Později vyskytuje se v obch. dních smlouvách dvojstranně závazná doložka největších výhod a nabývá stále vrchu; ba po letech 1830., za přechodu od bývalého smluvního liberalismu k autonomnímu ochranářství, rozšiřovala se často platnost podrobné smlouvy s jedním státem uzavřené na další smluvní státy pouhou dodatkovou smlouvou o největších výhodách.***) Takovéto smlouvy obsahovaly druhy jen povšechný závazek, že se povolují smluvnímu státu výhody, jež se povolily nebo budoucně povolí státu nejvíce favorisovanému (*traitement sur le pied de la nation la plus favorisée, traitement réciproque de la nation la plus favorisée en matière de commerce* [a po případě: *et de tarifs*]). V novějších obchodních smlouvách bývá ve smlouvách a doložkách o největších výhodách přesněji vyčleněno, že se zabezpečují smluvnímu státu také jiné výhody, než jsou ve smlouvě podrobně uvedeny, zvláště cla a manipulace celní se týkající, které se povolily nebo budoucně povolí kterémukoli jinému státu, jakož i že se vůči smluvnímu státu nezavedou cla nebo jakékoli zákazy vývozu a dovozu, ani jiná ztížení styků obchodních, která by se zároveň nezavedla i vůči všem ostatním smluvním státům.

Touto zprávou prolomena byla nadobro zásada přesné reciprocity u slev celních a jiných vedlejších poplatků (plavebních a p.), jež v prvých obchodních smlouvách se přísně prováděla, dle níž se povolovaly smluvní výhody jen za tytéž nebo rovnocenné ústupky (ve smlouvě Francie se Spojenými státy severoamerickými z 6. ún. 1778, Anglie a Portugal z r. 1810 a j.; ještě ve smlouvě Spojených států s Belgií z 10. list. 1845 se výslovně stanoví, že výhody, které jeden smluvní stát povolí jinému státu, platí i pro druhý stát smluvní, a to bez náhrady, byla-li výhoda jinému státu povolena rovněž bez náhrady, anebo v opačném případě za tutéž kompenzaci nebo ekvivalentní náhradu). Zašlo se v tomto směru tak daleko, že bývá ve smlouvách výslovně řečeno, že se poskytuje smluvnímu státu tato výhoda bez náhrady (srov. smlouvu Rakouska s Celním spolkem německým z 11. dubna 1865) a ihned (ve smlouvě téhož Celního spolku s Belgií z 22. května 1865 [„Toute faveur, toute immunité, toute réduction du tarif des droits d'entrée et de sortie que l'une des Hautes Parties contractantes accordera à une tierce Puissance, sera immédiatement et sans condition étendue à l'autre.“] — Ve smlouvě Rakousko-Uherska s Německem z 6. pros. 1891 zní tato doložka: „Hin-

*) Prvou smlouvu tohoto druhu s doložkou o největších výhodách uzavřela s Tureckem republika Janovská r. 1453, pak následovaly záhy Benátky a r. 1528 Francie. Prvá úprava obchodních styků mezi Tureckem a Rakouskem provedena byla při obnově míru Žitevského (Zsitvatorok) r. 1615; první smlouva, v níž jest výslovně doložka o největších výhodách ve prospěch Rakouska uvedena, byla obchodní smlouva z 28. list. 1617, a ne mír Požarevacký ze 27. července 1718, jak se často udává. — Z novějších obchodních smluv obsahuje obecnou oboustranně závaznou doložkou o největších výhodách zvláště smlouva Anglie s Francií z r. 1860 (Cobdenova, srov. str. 131, 141 a 186).

**) I v nejnovější době tvořivá někdy dohoda o oboustranném povolení největších výhod výhradně obsah celních smluv; bývá to buď ve styku se zeměmi pro styky obchodní významu druhoradého (na příklad mezi Rakousko-Uherskem a Mexikem) nebo v dobách neustálého mezinárodní hospodářské politiky (jako v l. 1890.).

sichtlich des Betrages, der Sicherung und der Erhebung der Eingangs- und Ausgangsabgaben, sowie hinsichtlich der Durchfuhr dürfen von keinem der vertragschliessenden Teile dritte Staaten günstiger als der andere vertragschliessende Teil behandelt werden. Jede dritten Staaten in dieser Beziehung eingeräumte Begünstigung ist daher ohne Gegenleistung dem anderen vertragschliessenden Teile gleichzeitig einzuräumen.“ Ještě určitěji je stilisován příslušný odstavec obchodní smlouvy Rakousko-Uherska s Ruskem z 15. ún. 1906, č. 49 ř. z.; zní: „Každá přízeň a každé usnadnění, každé osvobození a každé snížení dovozních cel, v autonomním tarifu nebo v smluvních tarifech obsažených, které jedna neb druhá smluvní strana povolí třetí moci trvale nebo na čas, bez náhrady nebo s kompensací, rozšíří se bezprostředně a bezpodmínečně, bez výhrad a kompensací na plodiny půdy a výrobky průmyslové strany druhé.“ — Podobný obsah má v novější době doložka tato ve všech téměř smlouvách, ač stilisace bývá někdy i negativná.)

Ale ustálená nyní praxe připouští přece výjimky menšího dosahu, na něž se smlouvy nebo doložky největších výhod nevztahují; zvláště bývají vyňaty výhody celní, poskytované sousedním státům v řízení pohraničním, nebo úlevy a slevy celní, jež platí jen pro některé hranice nebo jen pro obyvatele jednotlivých částí území (srov. smlouvu Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906, čl. 7.), dále výhody celní řízení zušlechťovacího (srov. čl. 2. smlouvy Rakousko-Uherska se Švýcarskem z r. 1906), celní výhody vlastním koloniím poskytované; nebývá povolením největších výhod míněna parita v plavbě pobřežní (cabotage, ale srov. čl. 18. smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií, str. 117) a lovu ryb při březích a j. (O řízení zušlechťovacím pojednali jsme v oddíle *III. a, 3*, o ostatních tu dotčených otázkách zmíníme se na příslušných místech dalších výkladů.)

Mimo to jest v obchodních smlouvách připuštěna i výjimka, týkající se styku smluvních států s územími, jež s nimi tvoří nebo přístě utvoří celní jednotu (srov. smlouvy Rakousko-Uherska s Dánskem z 14. břez. 1887, s Německem z r. 1891 (čl. 2.), s Itálií z r. 1906 (čl. 7.) a s Ruskem z r. 1906 (čl. 3. I.); v této poslední smlouvě jest připojeno, že tu jde zvláště o celní výhody z tohoto titulu knížectví Liechtenšteinskému a Bosně a Hercegovině povolené). O tomto ustanovení se r. 1914 uvažovalo, když vynořovaly se různé návrhy o příští úpravě styků Rakousko-Uherska s Německem, zda daly by se totiž pomocí nevlastní celní unie,* t. j. zavedením soustavy přednostní (preferential system, Vorzugsbehandlung [Privilegienvertrag], tak utvořiti celní poměry, aby výhody těmito dvěma státy sobě navzájem povolené, nemusily se poskytovat

*) O nutných pojmových příznacích „celní unie“ se mínění různí. Jedni (Metlekovits) považují za nutný její předpoklad, aby spojené země měly jednotný celní tarif a společné smlouvy celní s cizinou, jiní domnívají se (Bosc), zajisté neprávem, že jest mimo to třeba, aby také uvnitř zemí unie byl obchod volný a nebylo tedy „vnitřních“ cel. — Také v názvosloví není jednoty. Někteří (Bosc) nazývají na rozdíl od pouhých „hospodářských spolků nebo celních aliancí“ dokonalou vlastní celní unii tu, v níž není ani vnitřních cel, kdežto jindy slují nedokonalými nebo

na základě úmluvy o největších výhodách i ostatním státům. Ale ježto se u celní jednoty předpokládá, ať již jde o celní jednotu úplnou či jen o soustavu přednostní, že její země tvoří vůči ostatní cizině jednotné území celní, a smlouvy s cizinou že platí pro celé území jednoty (srov. čl. 28. smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906), nepůsobilo by toto řešení v tomto formálním směru obtíž. Není proto vlastně ani nutno, aby se v obchodních smlouvách zvlášť vytýkalo, že se doložka o největších výhodách netýká slevy cel, zavedené ve vnitřním styku zemí celní unie. Celkem bude však v praxi rozpor zemí celní unie s ostatní cizinou o doložku největších výhod asi řídký, poněvadž nebude snadno výhody, jichž si země uvnitř poskytnou, tak obratně specialisovati, aby na jedné straně nebylo možno vůbec jich využití i ve styku s ostatní cizinou, tak že by se mohly cizině v nových smlouvách na oko největší výhody přiznati, a na druhé straně aby cizí státy toho nespozorovaly a byly přes to ochotny smlouvu nebo doložku o největších výhodách celní unii povolit; kdežto starší obchodní smlouvy a tudíž i smlouvy o největších výhodách se zeměmi celní unie utvořením celní unie samy sebou by se zrušily.

Ve smlouvách z let dřívějších bývalo někdy povolení největších výhod obmezeno jen na určité druhy zboží, jako ve smlouvě Celního spolku německého s Anglií z r. 1841 (na cukr a rýži), nebo ve smlouvě Belgie s Nizozemím z r. 1846 (na uhlí a železo), a také v novější době byla ojedinele takto obmezená doložka do smluv pojata (ve smlouvě francouzsko-anglické z 23. ledna 1860 byla doložka o největších výhodách obmezena jen na zboží výslovně jmenované a na zákazy dovozu a vývozu, ale dodatkem z 16. listop. 1860 byla rozšířena na veškerý dovoz). Někdy byly naopak některé druhy zboží výslovně vyňaty z platnosti doložky, a podobně obmezují některé smlouvy v novější době největší výhody jen na předměty ve smluvní zemi produkované, ne tedy na všechny předměty dovážené (srov. str. 150), poněvadž se dá pak snadno zneužití průvozu země, pro niž platí největší výhody, aby některá země

nevlastními celními uniemi svazy zemí na základě obchodních smluv, v nichž si smluvní státy vyměňují vzájemně přednosti, které druhým státům nepřísluší, tedy t. j. soustava preferenční, přednostní; konečně lišivá se parciální celní unie, jež založena byla pro sjednání obchodních smluv jen s některými státy cizími, kdežto s jinými vyjednávají státy unie i na dále samostatné smlouvy. Jako novější příklad zavedených mezi-cel uvnitř států svazových a cel mimosvazových — kromě starších případů difференčních cel v Celním spolku německém z r. 1829 (srov. str. 213) a „vnitřních“ cel zavedených v Rakousku celním tarifem z r. 1851, platným od 1. led. 1854, a cel současné tehdejší smlouvy s Pruskem (str. 195) — lze uvést sazby celní mezi Norskem a Švédskem, platné dle celního zákona z 30. květ. 1890. Domácí suroviny a zboží, dovážené z jednoho státu do druhého přes vnitrozemskou hranici, neplatily tam vůbec cla, mimo některé zboží, jež podléhalo dani, jako: cukr, tabák, lh, slad, káva, hrač karty, a platilo plné clo cizozemské; kdežto oděv, lněné, konopné a jutové tkaniny, a hrubší některé tovary železné a ocelové platily clo vyrovnávací, rovnající se rozdílů celních sazeb jedné a druhé země, na zboží to při dovozu z ciziny zavedené. Tarif tento platil do 12. července 1897, kdy byl snazší styk obou států upraven jen řízením pohraničním, pro určité druhy zboží připuštěným. Také mezi Ruskem a Finskem bývala dříve vnitřní vyrovnávací cla. Dosud platí nižší sazby celní pro styk mezi Španělskem a Portugalskem, na rozdíl od sazeb pro styky s ostatní cizinou, a bývá činěna v jejich obchodních smlouvách s jinými státy příslušná výhrada.

unikla retorsním clům vůči ní zavedeným. (Ve smlouvě Rakousko-Uherska s Rumunskem z r. 1893 se praví, že se doložka o největších výhodách týká produktů země a průmyslu obou zemí, a ve smlouvě Rumunska se Švýcarskem z r. 1886, že se týká „zboží švýcarského původu nebo švýcarské fabrikace“).

Také bývá platnost doložky o největších výhodách omezena teritoriálně jen na některé státy, jako v míru Frankfurtském r. 1871. *)

Územního omezení povolených úlev a výhod, aby se nemusily přiznati i ostatním státům smluvním, docilovalo se někdy i pod rouškou výjimky t. ř. velkého řízení či styku pohraničního. Řízení to má původ v historickém vývoji příslušných teritorií státních a týkalo se hlavně styků Rakouska se zeměmi balkánskými a s Itálií.

Se zeměmi balkánskými mívalo Rakousko ode dávna čilé styky, ale když ponenáhlu Anglie počala v Cařihradě svůj vliv uplatňovati a dosáhla různých výhod, zvláště obchodní konvencí ze 16. srpna 1838 — shodnou smlouvu učinila i Francie s Tureckem 15. listop. 1838 — a Rakousko se domáhalo týchž výhod, bylo mu místo toho poskytnuto zvláštní ulehčení ve stycích se všemi tureckými pohraničními provinciemi balkánskými (Multanskem, Valašskem, Srbskem, Bosnou, Hercegovinou). Tu platila nadále příznivější ustanovení kapitulací, kdežto vůči jiným státům ve styku s Tureckem měla platiti ustanovení smlouvy anglické a francouzské. A když pak se stávaly jednotlivé státy balkánské samostatnými, hledělo Rakousko zachovati nabyté bývalé své výhody i dále ve styku s nimi. Tak ve smlouvě s Rumunskem z 22. června 1875 bylo ujednáno, že dovoz rumunského obilí do Rakousko-Uherska a vývoz meliva odtud do Rumunska nepodléhá clu, clo na víno v Rumunsku že bude míti nejvýhodnější sazbu smluvní (t. č. 5½%) a bude vázáno, a dovoz rumunského živého dobytka že požívá po dobu rak.-uh. smlouvy se zeměmi Německými z 9. března 1868 největších výhod, pokud i jen ve styku pohraničním (velkém, rozšířeném) jinému státu byly nebo budou dány. Ale za celní války s Rumunskem po 1. červnu 1886 byly veškeré tyto úlevy zrušeny a nebyly již pak obnoveny. Obdobné nároky činilo si Rakousko-Uhersko vůči Srbsku po jeho osamostatnění a chtělo dokonce docíliti celní unie s ním, ale v Srbsku nebyli ochotni k nějakým zvláštním ústupkům Rakousko-Uhersku a uzavřeli na rychlo smlouvy s Anglií, Itálií, Ruskem, Švýcarskem a Belgií o největších výhodách, aby požadavky Rakousko-Uherska znemožnili. Teprve 6. května 1881 učiněna s ním obchodní smlouva, kterou vyměřeno některým rakousko-uherským tovarům: papíru a lepence, neležetým výrobkům kamenickým, obyčejnému zboží hliněnému, obyčejnému sklu, surovému železu, tyčovému železu a hospodářskému nářadí pod titulem pohraničního styku (roz. velkého, neobmezeného na určitý pruh u hranic)

*) Toto ustanovení Frankfurtského míru nemělo té praktické ceny, jak si Bismarck představoval, neboť uvedených 6 států dovedlo si na Německu vymoci všechny výhody, Německo jiným státům mimo ně povolilo, tak že ovšem i Francie byla pak ve výhodě; na druhou straně dovedlo však Německo, zvláště v pozdějších letech, obratnou specialisační smluvních sazeb celních upravití věc tak, aby Francie nemožila těchto smluvních úlev pro sebe využiti. Ale ani Francie pak s odvetou nelenila. (Srov. str. 133).

jen poloviční clo, stanovené na dovoz zboží ze zemí největších výhod požívajících; a naopak veškeré dovážené srbské obilí do Rakousko-Uherska vyclívalo se mírnějšími sazbami, jako by šlo o úlevy v řízení pohraničním. V celním tarifu z 21. květ. 1887, č. 52 ř. z., byla tato úleva výslovně v pozn. 2. k tř. VI. uvedena; bylo tam řečeno, že platí vůči Srbsku cla tarifu z 25. květ. 1882, a ne obecné vyšší sazby, pozdějšími tarify zavedené. Poměr obou byl:

Sazby z r. 1882, platné pro dovoz ze Srbska		Sazby obyčejné (zvýšené)	
čís.	zl. za 100 kg	čís.	zl. za 100 kg
23.	ječmen, oves, kukuřice,	23.	kukuřice, proso . . . . . 0·50
	žito . . . . . 0·25	23.	(bis) ječmen, oves . . . . . 0·75
24.	pšenice, špalda, proso . . 0·50	24.	pšenice, špalda, žito. . . . 1·50

Ale při jednání o smlouvu z 9. srp. 1892, č. 104. ř. z. r. 1893, platnou od 1. července 1893, prohlásilo Srbsko hned předem, že tohoto ústupku rakousko-uherskému dovozu již učiniti nemůže, kdežto Rakousko-Uhersko povolilo pod titulem pohraničního styku srbskému obilí, sušeným švestkám a povídlím bez přísady cukru, volům, vínu (z krajů Krajna, Timok, Kruševac, Morava a Toplice) při dovozu do Rak.-Uherska zvláštní slevy celní, pak clo z rakije při dovozu přes srbsko-bosenské hranice a clo z medu při dovozu do Rakousko-Uherska úplně slevilo. (Srov. příl. C, III. smlouvy.) Ale od r. 1906 byla tato ustanovení zavedením obecného tarifu vůči Srbsku dle nařízení minist. z 6. července 1906, č. 133. ř. z., zrušena a po obnově smlouvy se Srbskem 14. břez. 1908 již nezavedena.*)

U Itálie šlo hlavně o výhodněji upravený dovoz vína do Rakousko-Uherska. Dle starších smluv Rakouska se Sicilskými královstvími a se Sardiníí (z let 1846, 1849 a 1851) platila neapolská, sicilská a piemontská vína při dovozu do Rakouska clo jen 2 zl. (místo 3·78 zl.) z *q* a tato výhoda byla ponechána i ve smlouvě z 23. dub. 1867 s novým královstvím italským. Smlouvou ze 27. pros. 1878 bylo povoleno nižší clo 3·20 zl. všem italským vínům, kdežto naopak smluvní clo na víno v Itálii bylo stanoveno sazbou 5·77 lir a bylo vázáno. V nové smlouvě ze 7. pros. 1887 byl odstavec o slevě cla pro víno upraven jen eventuálně, bylo totiž ustanoveno, že nastane sleva cla pro dovoz vína z Itálie do Rakousko-Uherska na 3·20 zl. sama sebou, sníží-li Itálie clo na vína rakousko-uherská na 5·77 lir nebo pod tuto sazbu. Tím si zachovala Itálie v ruce zbraň pro případ, že by vypukla celní válka s Francií, jež tenkrátě hrozila. V téže úpravě byla vinná klausule pojata i do obchodní smlouvy ze 6. pros. 1891 a tentokrátě Itálie záhy (27. srp. 1892) vskutku snížení cla provedla, ježto vývoz vína z Itálie do Rakousko-Uherska velmi

*) Srbsko povolilo smlouvou z r. 1897 i Bulharsku a Bulharsko Srbsku pod titulem velké pohraničního styku různé výhody celní, na něž neměly nárok ostatní státy, největších výhod požívající. Bylo totiž ustanoveno, že jest dovolen v území 20 km v každé zemi od hranic volný převoz zboží, zvláště uhlí, palivového dříví, rud a staviva, a jiným druhům zboží (vínu, pivo, lihovinám, mouce, vepřům, ovčím, kozám, masu, sýru, máslu, ovoci, zboží provaznickému a pletenému, hrubým vlněným látkám, kobercům a zboží prymkářskému) z určitých území dováženého povoleny celní slevy.

vzrůstal po zničení vinic rakousko-uherských révokazem. Ale vinnou klausulí trpěl vývoz vína francouzského do Rakousko-Uherska a Francie proti ní protestovala, tvrdíc, že se přičí doložce o největších výhodách. Jen ústupkem Rakousko-Uherska smlouvou z 20. července 1896, kterou se Rakousko-Uhersko vzdalo kapitulací v Tunisu, pohnuta byla Francie k slibů, že do 1. led. 1904 nebude proti vinné klausuli ničeho podnikati. Aby se po uplynutí této lhůty Rakousko-Uhersko vyhnulo novým stížnostem se strany Francie, povolilo deklaraci z 31. pros. 1903 Itálii některé ústupky celní při dovozu jižního ovoce a Itálie od vinné klausule upustila.

Podobné velké pohraniční řízení trvalo do 31. pros. r. 1879 ve styku Čech, Moravy a Slezska s Pruským Slezskem v průmyslu plátenicím jako zůstatek z dob, kdy Slezsko bylo součástí zemí koruny české. Byl totiž i po odtržení Slezska dovolen bezcelný dovoz příze z Čech a Moravy do tamních tkalcoven a bělidel, jakož i surového plátna k bílení, aby pak konečný tovar byl na tamních vyhlášených trzích plátenických prodán; ba byl dovolen i bezcelný vývoz bílého plátna do Slezska na trhy.*) Zprvu se poměry tyto zachovávaly jaksi ze zvyku, a byly upraveny řádnou úmlouvou teprve 20. října 1847. Ale průmyslníci v Pruském Slezsku se začali v pozdějších letech této soutěži stavěti na odpor a docílili v celní smlouvě z 16. pros. 1878, že byl dovoz surového plátna do Slezska obmezen jen na určité trhy a jen na území pohraničné, až smlouvou z 31. pros. 1879 byl úplně zrušen. (Srovn. str. 94.)

Podobně usnadňoval se ve smlouvě Rakousko-Uherska se Švýcarskem z 10. pros. 1891, č. 18. ř. z., pod titulem pohraničného řízení vývoz hrnčířského zboží ze Sv. Havla do Tyrol, a naopak vývoz hrubého pleteného zboží (punčoch, ponožek, rukavic a pod.) z údolí Patznau, Montafone a Stans ve Vorarlberku a tyrolského loženu do Švýcar. Clo u dovozu prvního zboží ze Švýcar bylo sníženo na 1.50 zl. za 100 kg, do úhrnu dovozu 250 q ročně; u dovozu pleteného zboží do Švýcar bylo clo stanoven na 15 fr. a u loženů na 25 fr. za 100 kg, úhrnný kontingent dovozu obou těchto druhů zboží za mírného cla byl stanoven rovněž na 250 q ročně. Ve smlouvě z 9. břez. 1906, č. 156 (odst. 6. dod.), zůstalo však jen výjimečné ustanovení o dovozu pleteného zboží a loženů do Švýcar (kontingent zůstal týž, clo však zvýšeno na 30 a 45 fr.), a mimo to zavedena výjimečná úleva celní pro dovoz řezaného dříví jedlového do úhrnu 80.000 q (sazba 70 cent. za q, místo 80 cent.) a hotových částí podlah pro parketování do 2500 q ročně (sazba 3 fr., místo 5 fr.) z pohraničného okresu rakouského a z Liechtenšteinska. (Mimo to zůstaly i dále v platnosti dosavadní výjimečné úlevy v průmyslu vyšivačském pod titulem řízení zušlechťovacího, viz str. 93.) Konečně dovolen dle dodatku k obchodní smlouvě Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906 bezcelný dovoz surového a zlomkového železa z Itálie do pohraničných železáren jihotyrolských a zpětný bezcelný vývoz vyrobeného z něho množství zpracovaného železa (v. str. 101), dále bezcelný vývoz odpadkového hedvábí z Itálie do gorických přádelen.

*) Bedřich II. pokoušel se dokonce uzavřít s Rakouskem zvláštní obchodní smlouvu jen pro Slezsko.

Úlevy celní ve styku pohraničním vůbec, t. j. v malém styku pohraničním, mají účel, aby si mohli obyvatelé obou území pohraničných dovážeti bez cla z území do území domácí potřeby pro vlastní spotřebu, nebo i suroviny a výrobky pro účely výdělečné, pokud zájmy obyvatelstva těchto vzájemných ústupků vyžadují. Příslušná ustanovení bývají obsažena v celních zákonech a autonomních tarifech. (Dle čl. XV. celního zákona z 13. ún. 1906 týká se u nás bezcelná přeprava přes hranice u pozemků celní hranicí ve dvě rozdělených: hospodářského dobytka a nářadí, jakož i osevu, za účelem hospodářského provozu, i získaných produktů zemědělských a chovu dobytka. V celním tarifu z r. 1906 je v pohraničním styku sníženo clo z olejů: řepkového, lněného, olivového a pod., pak bavlněného, dopravují-li se pro potřebu obyvatelstva v otevřených nádobách [čís. 102—105], na sazbu, jež platí pro zásilky ve velkém [v sudech a pod.]; podobné opatření učiněno i u piva, vína a octa [čís. 107, 109 a 111].)

Abyste různým nedorozuměním v tomto směru předešlo, bývá ve smlouvách výslovně ustanoveno, že na výjimky řízení pohraničního (velkého i malého), určitým zemím povolené, se nevztahuje platnost doložky o největších výhodách (na př. v obchodní konvenci Rakousko-Uherska s Ruskem z 18./6. května 1894) a určí se výslovně, které území se malým pohraničním územím míní, na př. v téže smlouvě určen pruh 15 km od hranic, ve styku se Švýcarskem jest pruh ten smlouvou ustanoven na 10 km, ve styku s Itálií na 7 ½ km. (Mimo to stanoví § 7, odst. 8., vykonávacího předpisu k našemu cel. tarifu z r. 1906 výslovně, že se mají výhody v pohraničním styku některém státu povolené poskytovat přesně dle předpisů těchto smluv, a neplatí pro proveniencí jiných zemí, jen v obyčejném styku největších výhod pořívajících, ani na proveniencí celních vyluk Terstu a Rjeki.) —

Někdy bývá naopak výslovně platnost doložky největších výhod obsahově rozšířena; tak ve smlouvě Rakousko-Uherska s Ruskem z 15. února 1906 jest ustanoveno, že se doložka vztahuje i na styk v řízení zušlechťovacím, a nejnověji bývá ve smlouvách stanoveno, že se doložka týká nejen záležitostí celních, nýbrž i všech opatření obchodních a plavebních (srov. na př. smlouvu Japanu s Německem ze 4. dub. 1896). V novějších některých smlouvách řeší se na základě zásady o největších výhodách i otázka o připuštění cestujících (srov. sml. s Rumunskem z 21. (9.) pros. 1893, č. 116 ř. z.).

Doložky o největších výhodách byly na vrcholu přízně v letech 1870. a 1880. *) byly tu častěji vkládány i do mezinárodních smluv státních (do Frankfurtského míru r. 1871, do Berlínské smlouvy r. 1878, ve příčině Bulharska). Ale od let 1900.—1910. ozývají se stále četnější hlasy proti nim.

Hlavní vada smluv a doložek o největších výhodách jest, že povolují se jimi všem státům, s nimiž smlouva nebo doložka o největších výhodách byla uzavřena, bez náhrady výhody celní, poskytnuté později jiným státům, tak že státy, které činily jen smlouvy o největších výho-

*) Schmoller nazývá je v té době „úhelným kamenem“ obchodní politiky.

dách, byly na tom poměrně nejlépe. Ovšem, také se mohou někdy v této příčině přepočítati, a smlouva o největších výhodách může se obrátiti proti nim. (Tak stalo se Švýcarsku r. 1889; spokojovalo se totiž ve styku s Itálií smlouvou o největších výhodách, a klidlo úspěchy, jež Rakousko-Uhersko a Francie smlouvami s Itálií si vynutily. Ale r. 1888 vypukla celní válka mezi Francií a Itálií a Švýcarsky musily na rychle uzavřítí s Itálií podrobnou celní smlouvu [23. led. 1889] za okolností pro ně nevýhodných. Že může býti pouhá smlouva o největších výhodách i brzdou při uzavírání smluv, zkusily rovněž Švýcarsky, když uzavíraly po válce r. 1870—71 smlouvu s Francií; ani Francie, ani Švýcarsky nechtěly činiti značnějších ústupků, ježto tyto ústupky platily zároveň ve smyslu míru Frankfurtského i pro Německo.)

Záleží tu pak velmi mnoho na pořadu, v němž se smlouvy s jednotlivými státy postupně uzavírají a s doplňky obnovují; od států, s nimiž se prvé smlouvy činí, lze spíše totiž vymoci kompenzačních ústupků za povolené snížené sazby celní, kdežto státy, s nimiž se později smlouvy uzavírají, získávají již pouhou smlouvou o největších výhodách dosti, a nejsou ochotny na své straně k značnějším ústupkům v jednotlivých položkách, pro styk s nimi důležitějších. Těmto nesnázím hledí se v novější době čeliti tím, že se uzavírají obchodní smlouvy vždy s řadou význačnějších států zároveň a rovněž doba trvání smluv stanoví se s touž konečnou lhůtou. Také podrobnou specialisací smluvních sazeb dá se dosíci, že nemohou ostatní státy snížených cel i pro sebe využití.

Ale přes to roste v novější době na všech stranách znovu odpor proti doložce největších výhod a volá se po obnově zásady reciprocity při uzavírání obchodních smluv, t. j., aby se obchodní smlouvy uzavíraly s jednotlivými státy tak, aby se povoloval ústupek za ústupek.

V Rumunsku již r. 1886 žádali jeho delegáti při jednání o smlouvy s některými státy evropskými od jejich zástupců, aby se v nejdůležitějších položkách vzdali největších výhod, a později nechtělo Rumunsko dokonce vůbec ani smluv uzavíratí. Pak chtělo prováděti autonomní politiku v rámci soustavy jednoduchých smluv o největších výhodách a snížilo proto sazby tarifu z r. 1891, aby byl těmto smlouvám základem. Ale když bylo clo na obilí v Německu smlouvami s některými středoevropskými státy sníženo, bylo Rumunsko donuceno učiniti s ním (r. 1893) tarifní smlouvu podrobnou, kdežto s ostatními státy uzavíralo jen smlouvu o největších výhodách, jež měla právě se zřetelem na uvedené poměry malý dosah.

Španěly přijaly do smluv r. 1891 a 1893 ujednaných doložku o největších výhodách omezenou jen na druhy zboží určitě vyjmenované. Podobně vymínilo si Rakousko-Uhersko ve smlově s Japanem z 5. pros. 1897, č. 218 z r. 1898, že může ustanovení o největších výhodách celních (čl. V., 1) kdykoli i za trvání smlouvy vypověděti a pak že přestává jeho platnost 12 měsíců po výpovědi.

Největší však odpůrce doložky o největších výhodách byly vždy a jsou dosud Spojené státy severoamerické, jež vydržely při zásadě smluv recipročních i v dobách, kdy smlouvy a doložky o nej-

větších výhodách byly na vrcholu vlády, a bránily se vlivu jejimu na sebe dokonce tím, že si přímo vyměnily, aby státy, s nimiž podrobné celní smlouvy činily, neuzavíraly s jinými zeměmi smluv o největších výhodách nebo smluv s doložkou největších výhod. (Srov. smlouvu jejich s republikou Havaiskou z r. 1875 a s Kubou z r. 1903.) Také v novější době uzavírají výhradně jen smlouvy dle zásady reciprocity, a to i pouhé smlouvy o největších výhodách, a vrátily se tím k bývalé své praxi smluvní z konce 18. stol. a z prvé polovice stol. 19. (Srov. smlouvu jejich s Německem z r. 1900, str. 230.)*

Ale doložka o největších výhodách má i své obhájce, kteří tvrdí, že se soustava reciproční pro země s vyvinutějším vývozem průmyslových tovarů vůbec nehodí; mimo to prý je jí pro takovou zemi i potřeba se zřetelem na neúplnost tarifních smluv (Schumacher.) Mnoho se o doložku největších výhod uvažovalo, když jednalo se o návrzích celní jednoty německo-rakousko-uherské. (Srov. str. 252.) —

Smluvní sazby jsou, jak přirozeno, u cel dovozních nižší než cla tarifu generálního. Z povahy smluv dále plyne, že má dovozce ze země smluvní na výběr žádati, aby se užilo buď sazeb smluvních neb sazeb autonomních dle toho, které sazby jsou pro něho výhodnější. Jsou-li totiž cla smluvní stanovena dle váhy a cla generální dle ceny, a ceny poklesnou, mohou cla generální býti pro dovozce výhodnější než cla smluvní. U cel vývozních, při nichž sazby smluvní jsou vyšší než sazby tarifu generálního, jest poměr opačný.

Zajímavý spor o smluvní sazby vyvolalo zavedení placení cla zlatem v Itálii r. 1893. Švýcarsko se proti němu ohradilo jako proti porušení platné smlouvy obchodní, ježto znamenalo faktické zvýšení veškerých sazeb, tedy i sazeb smluvních, ač smlouvy se Švýcarskem a ostatními státy uzavřené nevypršely. Ale protest byl marný a novou smlouvou z 13. května 1904 bylo výslovně řečeno, že oba smluvní státy mohou požadovati, aby se clo platilo zlatem, pokud se i u ostatních smluvních států zavede, aby nebyl nikdo z nich ve výhodě vůči ostatním.

Rovněž zavádí-li některý stát vedle dosavadních cel hodnotných cla specifická a připravuje tímto způsobem přechod k clům specifickým, jako Srbsko a Bulharsko v letech 1890., náleží státům, ve styku s nimiž platí smlouva o největších výhodách, volba mezi oběma sazbami, a rozhodnutí dopadne zajisté pro sazby výhodnější, totiž za pokleslých cen po případě pro clo hodnotné, a za vysokých cen pro clo specifické. (Výslovně bylo právo volby přičteno na př. importérum rakouským do Bulharska smlouvou z 21./9. pros. 1896, č. 120 ř. z. z r. 1897.)

Ale ne vždy vymíňují si státy smlouvami obchodními snížení i dovozních cel v cizině, někdy vymíní si pouze, aby smluvní stát po dobu

*) Jiné státy hleděly se vrátiti v novější době k reciprocitě autonomně. Francie zamýšlela dvojitým tarifem z r. 1892 utvořiti základ pro styk s jinými státy, aniž by s nimi smlouvy uzavírala, v jehož mezích měly se autonomně, bez smluv, povolovati jednotlivě jiným státům sazby výhodnější nebo méně výhodné dle ústupků (avantages corrélatifs), jež povolí příslušný stát Francii. — Švýcarsy praktikovaly svého času zásadu reciprocity autonomně právě zase na základě doložky o největších výhodách: poskytovaly totiž před r. 1892 reciprocitu každému státu bez smluv, který jim navzájem povoloval největší výhody.

trvání smlouvy nezvýšil svých autonomních sazeb právě platných u vytčených druhů zboží (t. ř. v á z a n é sazby celní). Prostě vázání sazeb jest nejmenší ústupek, který se smlouvami celními povoluje. Provádí se ve smlouvách obchodních tak, že se v smluvním tarifu uvede u příslušného druhu sazba obecná tarifu generálního. *) Ale někdy uvádějí se druhy zboží, jejichž sazby jsou vázány, v textové části smlouvy. (Tak ve smlouvě Rakousko-Uherska s Itálií je v čl. 13. dod. prot. k tarifu smluvnímu uvedena řada předmětů a sazeb, při nichž se Itálie zavázala, cla nezvyšovati, a nejsou jmenovány v podrobném seznamu smluvních sazeb pro dovoz zboží do Itálie; jsou to na př.: motorová jízdní kola [vázané clo 80 lir za kus], emailované nádoby a domácí nářadí, elektrické lampy, nákladní vozy a j.).

Rozumí se samo sebou, že jsou také vázány po dobu platnosti smlouvy veškeré smluvní sazby, t. j. nižší sazby než jsou sazby generální. (Někdy bývá tento požadavek ještě zvlášť výslovně v obecných ustanoveních smluv vyřčen, jako v čl. 4. smlouvy Rakousko-Uherska s Belgií z r. 1906, nebo čl. 5. smlouvy Rakousko-Uherska s Ruskem z r. 1906 a j.)

Řidší je případ, že jsou smlouvou sazby vázány směrem dolů, t. j. nesmí býti po dobu platnosti smlouvy sníženy. Někdy záleží totiž na tom, aby nebylo zvětšeno rozpětí mezi autonomní sazbou celní na dovoz suroviny stanovené a mezi dovozem tovaru z ní vyrobeného, poněvadž by se smluvnímu státu ztížily snížením cla na dovoz suroviny podmínky konkurenční. (Rusko zvýšilo v autonomním tarifu z r. 1903 clo na surové olovo z 0·15 na 0·70 rub. a rovněž clo na olověnou bělobu z 0·75 na 1·30 R. Clo na bělobu je vázáno smlouvou s Německem, ale nikoli clo na surové olovo. Snížením tohoto cla docílili by ruští výrobci téhož účelu jako zvýšením cla na bělobu, a německý dovoz běloby do Ruska mohl by se proti tomuto postupu chrániti smluvním vázáním cla na bělobu směrem dolů.)

Také v ý v o z n í cla bývají smlouvami vázána, a to i počet předmětů jim podrobených, i sazby celní. Zavedením nových cel vývozních nebo zvýšením sazeb dosavadních cel ztěžuje se totiž po případě vývoz surovin nebo plodin, na jejich dovozu druhému státu smluvnímu záleží. U států středoevropských jsou vývozní cla sice již nemnohá, jak řečeno, ale smlouva Rakousko-Uherska s Německem ustanovuje přece (čl. 5., IV., 2 smlouvy z 25. led. 1905), že rakousko-uherské clo na vývoz hadrů a jiných surovin na výrobu papíru nebude zvýšeno nad stanovenou sazbu K 9·60 za 100 kg. Ve smlouvě z r. 1906 (čl. 9.) Rakousko-Uherska s Itálií, jež má ještě větší počet cel vývozních, zavázala se Itálie, že nezavede nových dalších cel vývozních, ani dosavadních sazeb jejich nezvýší, Rakousko-Uhersko pak se zavázalo, že nezavede nových cel vývozních a nezvýší sazeb dosavadních na předměty, jež v smluvním tarifu jsou při dovozu do Itálie uvedeny jako cla prosté. (Jsou to hlavně: diamant,

*) Ve vydáních celních tarifů pro praktickou potřebu se často připojuje k vázané sazbě i jméno země, s níž bylo smlouveno, že sazba nebude po dobu trvání smlouvy zvýšena. Na základě smlouvy nebo doložky největších výhod platí vázanost sazeb i pro ostatní smluvní země.

sušená cichorie, výtažky tříslovin, uhlí, dříví, cellulosa, kožišiny, zinek, vápno, sádra, smrek a j., slad, chmel, pokrutiny, čerstvé ryby, tuky [mimo vepřové sádlo], živé včely.)

Rovněž o průvozních clech bývá ve smlouvách výslovně ustanoveno, že se nevybírají a nová že se nezavedou (srov. čl. 9. odst. 3. smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906). —

Ve smlouvách obchodních bývá často také ustanovení o daních s potřebních, v zemi dovozní zavedených. Jak již zmíněno v oddíle III., připočítává se daň spotřební ke clo jako přírážka a ve smlouvách obchodních se obecně ustanoví, že mohou smluvní státy tuto přírážku mimo základní sazbu celní vybírat, a po případě i budoucně zavedené nepřímé daně tímto způsobem na dovážené zboží z cizího smluvního státu uvaliti, s výhradou však, že nebude toto zboží tíže zdaněno než zboží domácí a že bude na cizozemské dovážené zboží z různých zemí uvalena přírážka úplně stejná. Ale tato obecná koncepce měla přece jen svou slabinu, jak se v některých případech ukázalo. Bylo totiž dle ní možno zavést novou daň spotřební na domácí zboží jen jaksi pro jméno, poněvadž se konsumovalo téměř výhradně zboží cizozemské, a mohlo býti tímto způsobem v podstatě zvýšeno nebo zavedeno clo na cizí dovážené zboží toho druhu. Proto bývalo později v některých obchodních smlouvách ještě vymíněno, že se smí řečená přírážka daňová jen tenkrát zavést, když se příslušné zboží v domácí zemi vskutku vyrábí, a mimo to jen na ty druhy zboží, jež se obyčejně akcízem zpoplatňují. (Srov. smlouvu Rakousko-Uherska s Rumunskem z r. 1875 a se Srbskem z r. 1881.) Ale ani tato výhrada nestačila; mohla se totiž zavést daň spotřební na tovary, jež se v zemi vyráběly jen v zcela nepatrném množství, po případě mohl příslušný výrobní podnik býti v život vyvolán, a mohlo se tímto způsobem zavést v podstatě nové clo. Proto si Rakousko ve smlouvě se Srbskem z r. 1892 výslovně vymínilo, na které předměty se daň spotřební při dovozu do Srbska uvaliti smí, ať už se v Srbsku vyrábějí nebo ne; byly to předměty, jež se obyčejně podrobují akcíz, totiž nápoje a potraviny, krmiva pro dobytek, topivo a svítivo.*) (U některých výrobků průmyslových, totiž u cukru, náhražek kávových, čokolády, svíček, lihovin, u stolního oleje a konzervovaných ryb byla zároveň státní spotřební daň vázána, u jiných odstraněna [u mýdla, cigaretového papíru a zápalek]. Ve smlouvě Srbska s Německem z r. 1904 byly pak sazby daně spotřební, ať státní, nebo obecního akcízu, vesměs vázány). —

O předmětech státního monopolu nebyvalo ve smlouvách zvláštního ustanovení. Clo, po případě licenční poplatky, se u nich smlouvami nesnižují, ani nebyvaly dříve vázány, ani předměty monopolní přesně vytčeny. Teprve v novější době, když projevovaly některé státy snahu zaváděti nové monopoly, vsunována do smluv obchodních ustanovení obmezovací. Tak ve smlouvě Rakousko-Uherska se Srbskem z r. 1881

*) Obdobné ustanovení jest i ve smlouvě Řecka s Egyptem z r. 1895; jest tu určena zároveň nejvyšší sazba daně na 2% hodnoty zboží, ve smyslu celního zákona z 11. led. 1893.

bylo výslovně řečeno, že se smí v obou státech zmonopolisovati jen tabák, sůl a střelný prach; kdežto ve smlouvě z r. 1892 není Rakousko nijak v tomto směru vázáno, ač se Srbsko vzdalo práva zavést monopol na jiné předměty než na petrolej, cigaretový papír, zápalky a lih, vyrobený ze surovin moučných a z melasy (dod. prot. k čl. V.). Ve smlouvě Rakousko-Uherska s Bulharskem z r. 1886 (čl. VI.) ustanoveno, že smí Bulharsko zavést po dobu platnosti smlouvy monopol jen na sůl, tabák, střelný prach a petrolej, po případě i na jiné věci, na něž by se v Rakousko-Uhersku zavedl za doby trvání smlouvy monopol. —

Aby se smluvních sazeb nezneužívalo i pro dovoz zboží ze států nesmluvních průvozem některou zemí smluvní, žádá se průkazy z listinami, že zboží vskutku pochází z země smluvní. Někdy stačí průvodní listiny dopravní neb faktura (tak u nás jest pravidlem dle § 7 prováděcího nařízení k cel. zák. z 21. ún. 1906, č. 22 ř. z., a bylo tak i dříve; má-li se původ zboží výjimečně doložit zvláštním vysvědčením, vydaným místním úřadem, po případě příslušnou obchodní komorou anebo nejbližším celním úřadem, anebo konsulátem, je-li v místě, nařídí se zvlášť, jako se stalo nařízením ze 4. pros. 1892, č. 212 ř. z., od 1. led. 1893 u loupané a zlomkové rýže [čís. 28 tarifu]); někdy žádá se potvrzení celního úřadu o vývozu ze země vývozní, jinde žádá se ověření faktury místním obecním úřadem, že zboží bylo tam vyrobeno, anebo musí konsul příslušného dovozního státu na fakturu ověřiti, že vývozce prohlásil nebo dokonce přísahou potvrdil, že zboží bylo v udané zemi vyrobeno.*) Při tom se v některých zemích ostřeji ochranářských trvá na tom, aby zboží bylo vskutku v zemi smluvní vyrobeno, žádá se tedy vskutku doklad o původu zboží (origine, na rozdíl od provenance), totiž, že bylo tam aspoň tou měrou zpracováno, že řadí se po úpravě do vyšší třídy celní než bylo před ní; kdežto jinde považuje se za zboží domácí smluvní země vývozní i zboží z ciziny tam dovezené, pokud

*) Vysvědčení o původu vznikla asi u řízení zušlechťovacího. U nás byla i u diferenčních vnitřních cel (v 18. stol.) požadována. — Nesprávné údaje na zboží nebo obalech o původu zboží stíhají státy, do nichž zboží bylo dovezeno, obyčejně jen tenkrát, poruší-li se jimi předpisy o ochraně známek. Ve Francii platí však ustanovení přísnější. Čl. 15. celního zákona z 11. ledna 1892 vylučuje totiž z dovozu do Francie a dopravy cizozemské zboží, jež má na sobě nebo na obalech tovární nebo obchodní značku, jméno nebo jakékoli jiné označení, jež budí zdání, že bylo vyrobeno ve Francii nebo že je původu francouzského; podobně jest vyloučeno z dovozu a dopravy cizozemské zboží vyrobené v místě téhož jména jako místo francouzské, není-li k tomu jménu připojeno jméno země původu a nápadný nápis, „importé“. Podobně v Anglii propadá ve smyslu Merchandise Marks Act z r. 1887 a 1891 zboží z ciziny dovážené, na němž jsou nesprávné údaje („trade description“) o počtu, obsahu, váze, míře zboží nebo o místě a zemi výroby, o způsobu výroby nebo o látkách ve zboží obsažených, a žádá se zvlášť, aby každé zboží importované bylo označeno jménem země výroby (známé „Made in Germany“). Obdobné ustanovení přijato bylo ve Spojených státech severoamerických do celního zákona z 24. června 1897. (Dle cel. zákona z 3. říj. 1913 musí každé cizozemské zboží do Unie dovážené, pokud může býti beze škody opatřeno značkami, etiketami a pod., míti na sobě a na obalech zřejmé označení v anglické řeči země původu a údaj množství a pod., jinak se do země nepřipustí.) — Otázka tato jest upravena mezi některými státy jednotnou smlouvou ve smyslu zásad, vyčtených sdružením států pro mezinárodní ochranu průmyslového vlastnictví se sídlem v Bernu. Francie učinila na př. takovouto smlouvu s Rumunskem (27. ún./11. břez. 1895), rovněž Anglie a její kolonie (20. břez./1. dub. 1893).

se prokáže doklady, že bylo tam zaplacené dovozní clo, t. j. že zboží bylo tam nacionalisováno.*)

O styku v řízení z ušlechťovacími stanoví v tomto směru některé obchodní smlouvy výslovně (na př. dodatky smlouvy Rakousko-Uherska s Rumunskem z 23. dub. 1909 a s Itálií z 11. ún. 1906 [§ 8. závěr. prot.]), že se považuje zboží, jež bylo odjinud do jedné smluvní země dovezeno k průmyslovému zpracování, při vývozu do druhé země smluvní za produkt země, v níž se zpracování vykonalo. (Týž smysl má ustanovení čl. 5., V., 1 smlouvy Rakousko-Uherska s Německem z 25. led. 1905.)**) Ve Francii rozhoduje v otázce o původu při zboží do některé cizí země z jiné cizí země dovezeném a tam zpracovaném, zda zboží tímto zpracováním buď ztratilo původní svoji povahu, jako při výrobě přize, mouky a pod., nebo zda po tomto zpracování podléhá vyšší sazbě celní (jako: čínská rýže v Německu loupaná, považuje se za německý produkt; americký petrolej v Německu raffinovaný nikoli).

V novější době žádají se za pravidelných styků mezi zeměmi zvláštní vysvědčení o původu poměrně řídkěji, poněvadž se jimi tržebné styky ztěžují, ač bývá i v zákonech celních, i ve smlouvách obchodních výslovně vymezeno, že je stát žádati smí. Jen když je podezření, že se smluvních sazeb zneužívá, anebo u zboží, na jehož kontrole dovozu zvláště záleží, vydávají se v některých zemích zvláštní nařízení, že nestačí pro průkaz původu obyčejné doklady dopravní a náležitě prohlášení vývozcovo, nýbrž že musí býti doklad zvláštní. (Tak ve smlouvě Rakousko-Uherska s Bulharskem z 25. pros. 1896, čl. VIII., ustanoveno, že se smí žádati vysvědčení o původu, jehož vzor jest připojen, kdyby bylo pravděpodobno, že užívá výhod smluvních se zřetelem na cla nebo na podmínky dopravní i stát, který měl býti z těchto výhod vyloučen. — V Rusku žádá se dle celního zákona z 21. břez. st. sl. 1899 průkaz o původu jen u araku, rumu, vína v lahvích, rybích konserv, olova, zinku a zinkového plechu; ve Francii při dovozu surového hedvábí, rýže, rostlinných olejů, některých hedvábných tkanin, žíní mimoevropského původu, a při dovozu veškerého zboží z Turecka.) Jen některé státy trvají dosud na zvláštním průkazu o původu u všeho zboží spíše z příčin fiskálních anebo ostře ochranných, tak Španěly (dle celního zákona z 28. pros. 1899 musí všechno zboží, jež má býti

*) U nás stanoví výslovně § 1 prováděcího nařízení z 13. ún. 1906, č. 20 ř. z., vydaného k celnímu zákonu z r. 1906, že se může smluvních celních výhod, povolených plodinám půdy a výrobkům průmyslovým některého smluvního státu, užítí i při vycelování zboží v těchto státech zaplacením cla nacionalisovaného, pokud není průkaz původu vázán předložením zvláštních certifikátů. A dod. obchodní smlouva s Německem z r. 1905 (čl. 5., V. 1) ustanovuje, že se smějí celní výhody této smlouvy učiniti závislé u předmětu, jež mají pro vývozní zemi větší hospodářský význam, na podání důkazu o původu jen tenkrát, je-li tento postup naléhavou obchodně politickou nutností.

**) Dováží-li se zboží z celních výluk, má nárok dle dod. prot. k čl. 3. obch. smlouvy Rakousko-Uherska s Německem z r. 1891 na smluvní sazby jen tenkrát, byly-li suroviny, jichž při výrobě bylo užito, vyrobeny v zemi, k níž celní výluka náleží, anebo mohou-li do této země býti bezcelně dováženy a vysvědčení o původu jest připojeno.

vyčleno dle tarifu minimálního, vykázáti zvláštním úředním certifikátem udaný původ), Italie (ale tu staly se v novější době četné úlevy).

Hlavně si nyní často nechávají státy ustanovení o průkazu původu zboží v záloze jako zbraň pro případ celních válek (v Německu, Rakousko-Uhersko jich častěji užilo ve sporech se Srbskem a j.). Proto bývá někdy v celních zákonech také stanoveno, že se mohou formality vysvědčení o původu přiosřítiti. (U nás může se naříditi, aby byla ve směs vidována kompetentními c. a k. konsuláty.) —

Záležitosti celní tvoří nyní nejpodstatnější část obchodních smluv. Mimo ustanovení o s a z b á c h celních bývají ve věcech celních učiněny ve smlouvách obchodních dohody o různých jiných opatřeních podřízenějšího významu: že zřídí se k usnadnění manipulace celní úřady obou států dle možnosti v týchž místech a připustí se po případě i úředníci cizího státu do území druhého, aby tu mohli konati službu celní a stíci hranice; že budou se oba státy v stihání podloudnictví podporovati (t. ř. celní kartel, u nás vůči Německu [čl. 4. sml. s Rakousko-Uherskem z r. 1905 a příl. D smlouvy z r. 1891] a Itálii [čl. 14. smlouvy s Rakousko-Uherskem z 11. ún. 1906 a zvláštní příloha k ní], nikoli vůči Švýcarsku); že se nebude požadovati celní deklarace a složení zboží, jež určeno jest k průvozu a dojde v železničních vozech řádně celním závěrem opatřených, byť nemělo celního závěru na každém jednotlivém kusu, jakož i že zboží dovezené z ciziny bude se moci vyčlívati až na místě určení ve vnitrozemí, je-li tam příslušná celní úřadovna, pokud se v obou případech toto zboží předáním průvodních dokladů ohlásí. V obor tento náleží také některá jiná ulehčení ve stycích tržních a obchodních, jako dovolení bezcelného dovozu zboží a dobytka na trhy v cizím území, po případě dovolení dovozu zboží za účelem prodeje, dále bezcelný dovoz vzorků zboží cestujících, pokud se uvedené věci do určité doby neprodány vrátí do své země (srov. čl. 10 a, b smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906). —

V novější době bývají ve smlouvách obchodních stanoveny podmínky, za kterých se připouštějí obchodní cestující druhého smluvního státu do země, aby tu zakázky nákupní či prodejní shledávali. Pravidelně žádá se navzájem zvláštní legitimace domácím státem vydaná a po případě podrobuje se živnost cestujícího i v cizině dani, rovněž obyčejně na základě reciprocity.

V Anglii a v Unii severoamerické nejsou zavedeny ani legitimace, ani neplatí cizozemští cestující daně; v Německu (srovnej čl. 19. smlouvy s Rakouskou-Uherskem z r. 1891 a dod. protokol k tomuto článku), v Rakousko-Uhersku, v Itálii (srov. čl. 11. a dod. k čl. 2. smlouvy s Rakousko-Uherskem z r. 1906), v Belgii, Švýcarsku, Bulharsku (sml. z 21. [9.] / XII. 1896), Švédsku a Norsku (srov. změnu z 25. dub. 1892 smlouvy s Rakousko-Uherskem z 3. listop. 1873, v níž se stanovila vůči těmto zemím zásada největších výhod, kdežto v dodatečné smlouvě se Švédskem z 22. června 1911 byla ustanovena v tomto směru jednak parita s domácími cestujícími, jednak úplná reciprocita, a vymíněno, že cestující smluvního státu platí pouze nejmenší daň, kterou platí cestu-

jičí domácí), v Turecku, Srbsku (ve smlouvě s Rakousko-Uherskem ze 27./14. června 1910 je mimo to řečeno, že nesmí obchodní cestující vyhledávat zakázek u neživnostníků, ale že platí i tu zásada největších výhod) a Rumunsku (ve smlouvě s Rakousko-Uherskem z 21. pros. 1893, vyslovena mimo to reciprocita a největší výhody) zavedeny jsou legitimace, ale daň cizozemští cestující smluvních států neplatí; legitimace (nebo zvláštní pasy) i daně zavedeny jsou v Rusku (čl. 12. obchodní smlouvy s Rakousko-Uherskem z r. 1906), v Dánsku, Nizozemí a j.

Ve Francii neplatili cizozemští cestující dle čl. 24. zákona z 15. července 1880 daně, ale čl. 5. zákona z 29. března 1910 změnil věc takto: „Každý, ať obchodník, průmyslník nebo obchodní cestující, kdo ve Francii cestuje, aby vyhledával zakázky na účet firmy v cizině osedlé, podléhá poplatku, který se rovná živnostní dani a vnitřním dávkám, jež obchodníci, živnostníci a obchodní cestující v těchto zemích platí, věnují-li se tam týmž obchodům na účet firem ve Francii osedlých. Podobným způsobem platí navzájem podmínky o připuštění vzorků a modelů.“ Zavedena tedy přísná reciprocita.*)

Kočovné živnosti a živnosti koncessované (lékárny, sensálství) bývají z těchto výhod ve smlouvách obchodních vyloučeny. Ostatně jest obchod podomní vyloučen i tím, že jest téměř ve všech smlouvách cestujícím výslovně zakázáno, aby s sebou měli zboží. V obchodních smlouvách bývají řešeny také podmínky připuštění cizozemských akciových společností (téměř ve všech smlouvách);**) a n a b ý v á n í m o

*) Srovn. spis rak. ministerstva obchodu „Vorschriften über die Behandlung österreichischer oder ungarischer Handelsreisender, sowie der von ihnen mitgeführten Muster“ (dle stavu 1. září 1900).

**) V dodat. smlouvě Rakousko-Uherska s Německem z 25. led. 1905, č. 24 f. z. z r. 1906, poskytuje se navzájem v obou státech společně s akciovým a jiným obchodním, průmyslovým nebo finančním společností, včetně společností pojišťovacími, pokud v území jednoho z obou smluvních států mají sídlo a právoplatně tam trvají, parita se společně s domácími, zvláště právo před soudem jako žalobkyně nebo žalované spory věsti. Také o nabývání pozemků a jiného majetku v těchto územích a rovněž o připuštění jejich provozu obchodního v území druhého smluvního státu rozhodují v tomto území platné zákony a předpisy, jsou tedy úplné na rovně postaveny se společně s domácími, ale mimo to se jim zabezpečují největší výhody; dodává se totiž „že mají tu požívatí každým způsobem týchž práv, jichž požívatí nebo budoucně požívatí budou společně s kterékoli zemí třetí“. Totéž právo parity a největších výhod povoluje obchodní smlouva Rakousko-Uherska s Belgií (z 12. ún. 1906) a se Švýcarskem (z 9. břez. 1906). Ve smlouvě jeho s Ruskem z 15. ún. 1906 zabezpečena vzájemně povšechná parita, ale výslovně připomenuto, že se netýká otázek připuštění zmíněných společností k provozování jejich obchodů v druhém smluvním území, o tom že platí zvláštní předpisy, v té neb oné zemi vydané, po případě jež budou vydány; ale jinak vyhrazeny jim i v tomto směru největší výhody. Podobně zaručuje akciovým a podobným společně s povšechnou paritu a největší výhody smlouva Rakousko-Uherska se Srbskem a připomíná se rovněž výslovně, že právo největších výhod vztahuje se též na připuštění jich k provozování obchodů, ale mimo to i ve příčině způsobilosti nabývání a držení nemovité jmění. (Společně s plavebním a pojišťovacím přiznává se nad to právo, aby jako dosud směly nabývání a držení nemovité jmění, byť i jiným státním právem to nepřislušelo). Obmezenější obsah má smlouva Rakousko-Uherska s Itálií z 11. ún. 1906, č. 14 f. z.; týká se totiž jednak jen společností akciových a akc. komanditních, včetně společností pojišťovacích kteréhokoli způsobu, jednak stanoví se parita jen povšechně „u vykonávání jejich práv“, zvláště i „hájení nároků právních před soudem“.

v i t ě h o i n e m o v i t ě h o m a j e t k u p ř í s l u š n ě k y s m l o u v n ě h o s t á t u ve státě druhém (rovněž téměř ve všech smlouvách; srov. smlouvu Rakousko-Uherska s Itálií z 11. ún. 1906 a j.).

Důležitým oddílem obchodních smluv bývá dále úprava vzájemné dopravy a plavby — odtud název většiny jich „obchodní a plavební smlouvy“. (Srov. oddíl III.c.)

V obor smluv obchodních náleží i některé smlouvy a správní unie, částečně jiných oborů mezinárodního práva soukromého, po případě i veřejného se dotýkající, jako unie poštovní (zal. r. 1874, revidována mimo jiné 4. července 1891, č. 97 ř. z. a pozdějšími dodatky), mezinárodní unie telegrafní (zal. 17. květ. 1865 v Paříži), unie pro jednotu míry a váhy (zal. r. 1875), unie radiotelegrafní (z r. 1906), mezinárodní dohoda o nákladní dopravě železniční z 14. říj. 1890, č. 186 z r. 1892 (původně mezi Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Německem, Nizozemím, Rakousko-Uherskem, Ruskem a Švýcarskem; r. 1897 přistoupilo Dánsko, r. 1910 Srbsko, r. 1911 Bulharsko), mezinárodní unie na ochranu průmyslového vlastnictví (patentů) (uzavřena v Paříži 20. břez. 1883, revidovaná v Bruselu 14. pros. 1900 a v Washingtoně 2. června 1911), mezinárodní dohoda o registrování továrních a obchodních známek (učiněná v Madridu 14. dubna 1891, revidovaná v Bruselu 14. pros. 1900 a ve Washingtoně 2. června 1911), smlouvy o ochraně autorství literárních a uměleckých děl, konvence proti phylloxere z 3. listop. 1881, č. 105 ř. z. z r. 1882, smlouvy o ochraně podmořských kabelů v době míru, o ochraně rybářství v Severním moři a potlačování prodeje lihovin rybářům v tamních vodách, o potírání obchodu otroky (t. ř. akta o Kongu z r. 1885 a její nová úprava s dodatkem o dovozu zbraní, nábojů a lihových nápojů do střední Afriky [generální akta z 2. července 1890, č. 63 ř. z.]). Většinou jsou tyto smlouvy kolektivními smlouvami, učiněné společnou dohodou mnoha států, a některé z nich mají svá administrační ústředí, jako: mezinárodní kancelář světové jednoty poštovní, kancelář unie telegrafní, mezinárodní ústředna železniční, ústředna unie na ochranu literárního a uměleckého vlastnictví, ústředna na ochranu práv patentních, ochrany vzorků, vesměs v Bernu, v Bruselu a Zanzibaru ústředna na potlačení otroctví a j. U těchto smluv platívala zásada, že propuknutím války mezi dvěma nebo několika zúčastněnými státy se pro ně platnost jejich neruší, nýbrž jen na dobu války staví a po válce samočinně opět nastává. Ale v poslední světové válce došlo r. 1914-1916 k různým příkrým hospodářským opatřením, jež ani soukromého vlastnictví příslušníků cizích států nešetřila: zabaveny na čas jejich pohledávky a zboží, soukromé podniky jejich podrobeny státnímu dozoru a pod., a zásady mezinárodního práva veřejného tak porušovány, že sotva se dá tvrditi, že uvedená zásada i dnes platí.

Ale přes toto nebezpečí, jež hrozí smlouvám obchodním zatlačením platnosti zásad mezinárodního práva soukromého, ba i státních smluv mezinárodních, nezdá se, že by era obchodních smluv záhy pominula. Jednání o smlouvy obchodní bude ovšem čím dále tím obtížnější, komplikovanější a nebude se při něm ještě větší měrou než dosud nedostávati ani zbraní nejostřejších, všemožného nátlaku, i politického.

Je jistě velmi příznačno, že se v novější době v mezidobích při jednání o obnovení smluv obchodních mnohem častěji než dříve vyskytují případy celních válek mezi různými státy a užívá se válečných či retorsních. odvetných cel, neobyčejně vysokých, buď od případu k případu libovolně stnovených, po případě v podstatě již v celních autonomních tarifech pro případ potřeby vytyčených, aby se mohla nejrychleji, obyčejně pouhým nařízením vlády, v platnost uvést, když je třeba. Tyto přírážky se vesměs v novější době zvyšují: bývaly v letech 1880. 50%ní, nyní jsou až 200%ní. (Dle čl. VI. celního tarifu Rakousko-Uherska z 13. února 1906, č. 20 ř. z., může se zavést na zboží, jež se dováží ze států, které posuzují zboží a lodi rakouského původu a zboží a lodi uherského původu v některém směru nepříznivěji než zboží a lodi jiných států, clo retorsní až do 200% ustanoveného autonomního cla nebo až do plné obchodní hodnoty zboží, a u zboží clu nepodléhajícího může se zavést specifické clo až do plné obchodní hodnoty zboží. V říšskoněmeckém tarifu z 25. pros. 1902 jest ustanovena mez pro retorsní přírážku celní 100% autonomního cla, po případě do 100% hodnoty, a u věcí clu nepodléhajících do 50% hodnoty. Celní tarif francouzský z 29. břez. 1910 stanoví v čl. 3. tytéž přírážky, ale zavedení retorsních cel musí se dáti ihned schváliti parlamentem, zasedá-li právě, jinak začátkem příští schůze. V Kanadě ustanovena tato celní přírážka na třetinu cla sazeb tarifu generálního.)*

Dalším výmluvným dokladem rostoucí spletnosti poměrů v novější době jest také, že se vkládá nyní do smluv obchodních, jak se mají vyřizovati spory o výklad ustanovení smlouvy: svěřuje se tu rozhodnutí totiž rozhodcím soudům (srovn. na příklad čl. 23a smlouvy Rakousko-Uherska s Německem z r. 1905**) a čl. 15. smlouvy Rakousko-Uherska s Itálií z r. 1906 a j.). Po prvé bylo takovéto ustanovení pojata do smlouvy anglo-italské z r. 1883. Nejnověji přikazuje se dokonce vyřizování těchto sporů smírčímu dvoru haagskému a bývají za tím účelem uzavírány samostatné smlouvy rozhodčí, jako smlouva rozhodčí z 2. září 1913, č. 266 ř. z. z r. 1914, mezi Rakousko-Uherskem a Švýcarskem, v níž se mu přikazují „spory právní povahy nebo o výklad trvajících smluv mezi oběma těmito státy, jež nemohly býti diplomaticky urovnány a nedotýkají se životních zájmů, neodvislosti nebo cti jejich, ani zájmů jiných mocností“. Podobné rozhodčí smlouvy učinilo Rakousko-Uhersko s Portugalskem (13. ún. 1906, ř. z. 189 r. 1913), se Spojenými státy severoamerickými (15. led. 1909, č. 190 r. 1913), s V. Británií (16. července 1910, č. 191 r. 1913) a s Brazílií (19. říj. 1910, č. 192 r. 1913); v této poslední

*) Jiné prostředky mimo retorsní cla, jichž se při celních válkách užívá, jsou: žádají se průkazy o původu zboží, celní manipulace se úmyslně protahuje a zdržuje, nařídí se i vyclívání obalů (Bulharsko tak učinilo r. 1906 vůči Turecku), zakáže se dovoz některých věcí ze zdravotních zřetelů (srovn. zákaz dovozu dobytka ze Srbska do Uherska r. 1906, Německo zakázalo r. 1897 dovoz ovoce z Unie severoamer. za celní války s ní pod záminkou nebezpečí zavlečení ovocné nákazy), zakáže se průvoz předmětů monopolních (Srbsko zakázalo r. 1906 průvoz tabáku, soli a hmot zápalných).

**) Wolff, Diehla j. domnívají se, že by smírčí celní soudy mezi oběma říšemi, po případě mezi všemi členy širší celní unie mohly značně přispěti k jejich hospodářskému sblížení.

smlouvě si však oba státy ještě vyměnily, že mohou svěřiti po případě rozhodnutí jiným rozhodčím než haagskému dvoru a jeho členům. Můžeme tudíž doufati, že aspoň v otázkách ryze hospodářských proniknou v dohledné době mírové snahy konference haagské, přes to že světová válka nynější shroutila právě v těchto směrech veškeré illuse.

Pokud se formální stránky obchodních smluv týče, uzavírá je v konstitučních monarchistických státech panovník, jako jiné státní smlouvy, ale musí býti schváleny zákonodárnými sbory. Postupuje se tak, že jmenují panovníci států, jež hodlají smlouvu učiniti, své zmocněnce k vzájemnému jednání, kteří dohodnuvše se, návrh smlouvy podpíší; pak předloží se návrh sborům zákonodárným k schválení a když byl jimi schválen, ratifikuje jej panovník, resp. vláda; výměnou oboustranných ratifikací jest formálně smlouva uzavřena a pak jako každý zákon publikována. *) Z a t í m n á úprava obchodních styků provádí se u nás nařízením veškerého ministerstva na základě speciálního zmocňovacího zákona. (Srovnej zákon ze 27. ún. 1906, č. 42 ř. z., kterým byla vláda zmocněna pro dobu do 30. června 1906 uvésti v zatímnou platnost obchodní smlouvy, jež budou v té době buď prodloužením dosavadních smluv nebo nově učiněny, po případě nestane-li se tak, upraviti obchodní poměry vůči vyjmenovaným státům autonomně nařízením; na základě tohoto zákona byly na př. nařízením ministerským ze 17. břez. 1906, č. 65 ř. z., povoleny ve vzájemných stycích se Srbskem po dohodě s vládou uherskou a po souhlasné úpravě poměrů vládou srbskou největší výhody.) Obdobně jsou upraveny poměry v republikách. **)

Obchodní smlouvy bývají sepsány francouzsky, ale připojuje se obyčejně i text v řeči příslušných států jako neautentický překlad. Ve smlouvě Rakousko-Uherska s Koreou z r. 1892 je původní text anglický, smlouvy s Německem jsou psány jen německy; úvody a závěry jsou latinské.

Kratší úmluvy, s povšechnějším obsahem mívají název konvence, podrobnější úmluvy označují se jako smlouvy (Vertrag, Handelsvertrag, Handels- und Zollvertrag, Handels- und Schifffahrtsvertrag, traité [de commerce et navigation], treaty). Někdy nazývají se konvence dodatečné pozdější úmluvy o jednotlivostech smlouvy hlavní nebo i zatímné úmluvy na kratší dobu učiněné.

Smlouvy obchodní netvořívají jednotného elaborátu, nýbrž mívají často samostatné dodatky, jako: dodatečné akty, závěrečné protokoly a pod.; děje se to proto, aby hlavní smlouva mohla obsahovati jen hlavní zásady, kdežto podrobnější ustanovení uvedou se v uvedených dodatcích, anebo se tu řeší vskutku dodatečně některé věci, jež dříve nemohly býti dojednány.

*) V Anglii (a Belgii) jest uzavírání obchodních smluv prerogativem panovníkovým; uzavřené smlouvy se parlamentu přece však předkládají. V Kanadě jest uzavírání smluv výslovně zústaveno parlamentu. (Srovn. též zmínku o Francii na str. 188, Rakousku a Uhersku na str. 231 a o Dingley bill str. 230).

**) Ve Spojených státech severoamerických na př. schvaluje obchodní smlouvy senát dvoutřetinovou většinou, kdežto domu representantů se jen dodatečně ohlašují. Ale bill Dingley-ova (z r. 1897) poskytla v tomto směru presidentovi některá význačná práva. (Srovn. str. 230.)